

MUSIIKKI JA LAULAMINEN OSANA ALKUOPETUSTA

Matilda Kangas
Musiikin, taiteen ja kulttuurin laitos
Musiikkikasvatus
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Matilda Kangas	
Työn nimi Musiikki ja laulaminen osana alkuopetusta	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2021	Sivumäärä 57
Tiivistelmä <p>Alkuopetuksessa oppilaat ovat monella tapaa uuden äärellä. Uusien oppiaineiden lisäksi uutta ovat koulun toimintatavat, aikataulut ja samaa koulua käyvät koulukaverit sekä opettajat. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 kannustaa oppiaineiden integrointiin ja oppiainerajojen ylittämiseen erityisesti alkuopetuksessa. Kun opetellaan täysin uusia taitoja, on tärkeää, että jokainen lapsi oppii löytämään oman tapansa oppia.</p> <p>Oppiaineiden yhdistämisellä on hedelmällisiä mahdollisuuksia löytää uusia tapoja oppia ja tuntea onnistumisen kokemuksia. Musiikki auttaa esimerkiksi kielen ja matemaattisten taitojen oppimisessa, ja yhdessä musisoimisella on positiivinen vaikutus ryhmähenkeen. Kun oppilaat saavat positiivisia kokemuksia laulamista ja musisoimisesta ensimmäiseltä luokalta lähtien, se vaikuttaa musiikkiin suhtautumiseen positiivisesti myös myöhemmillä luokilla.</p> <p>Tutkimukseni on tapaustutkimus. Tutkimuksessa kartoitetaan musiikin ja laulamisen merkitystä peruskoulun 1. ja 2. -luokilla. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tapoja ja keinoja, joilla musiikkia käytetään alakoulussa. Tutkimuksessa oli mukana kolme kokenutta alakoulun opettajaa, jotka ovat työskennelleet alakoulun opettajina yli 15 vuotta ja käyttäneet musiikkia ja laulamista opetuksensa tukena paljon.</p> <p>Aineisto on kerätty haastattelua ja opetuksen havainnointia hyödyntäen. Opettajat tiedostivat hyödyntävänsä musiikkia enemmän kuin muut kollegansa ja kokivat, että musiikin käyttö opetuksessa on tärkeää.</p> <p>Tällä hetkellä opettajiksi valmistuu musiikillisesti hyvin eritasoisia opettajia, mutta kaikkia tulisi kannustaa lähestymään opetusta omista vahvuuksistaan käsin, ja pyrkiä takaamaan jokaiselle oppilaalle laadukasta musiikkikasvatusta alkuopetuksesta lähtien.</p>	
Asiasanat – musiikki, laulaminen, alkuopetus, peruskoulu, perusopetuksen opetussuunnitelma	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Opetussuunnitelmat ja kokonaisvaltainen oppiminen.....	3
3 Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014.....	6
3.1 Vuosiluokat 1-2	6
3.2 Oppiaineiden integrointi.....	7
3.3 Musiikin oppiaine, vuosiluokat 1-2	7
4 Musiikin pedagogiikka alkuopetuksessa	9
4.1 Lapsen kehitys	10
4.1.1 Lapsen äänen ja laulutaidon kehitys.....	11
4.1.2 Lapsen kielen kehitys	13
4.2 Lapsi musiikin oppijana	16
5 Koulujen oppimateriaalit.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.9
5.1 Lastenlaulut	20
5.2 Laululeikit ja lorut.....	21
5.3 Uuden laulun opettaminen	23
6 Opettaja musiikin- ja laulunopettajana	25
6.1 Opettajan ja oppilaan vuorovaikutus.....	25
6.2 Opettajan taidot.....	26
6.3 Työelämän odotukset.....	28
6.4 Opintojen antamat valmiudet.....	29
7 Tutkimusasetelma	32
7.1 Tutkimuskysykset.....	32
7.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto.....	32
7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	35
7.4 Aineiston analyysi.....	36
7.5 Tutkijan rooli.....	37

8 Tutkimuksen tulokset.....	39
8.1 Musiikin ja laulun hyödyntäminen alkuopetuksessa.....	39
8.2 Lasten lauluinnon ja äänialan muutokset.....	41
8.3 Äänenkäytön ja uuden laulun opettaminen.....	42
8.4 Oppimateriaalit opetuksen tukena.....	44
8.5 Opettajien yhteistyö.....	45
8.6 Musiikki ja kokonaisvaltainen oppiminen.....	47
8.7 Kouluarki, opettajan taidot ja opettajan motivaatio.....	48
9 Pohdinta.....	50
Lähteet.....	55

1 JOHDANTO

Oma koulupolkuni on ollut täynnä musiikkia ja laulamista. Opettajani ovat alkuopetuksesta lähtien olleet musiikkiin orientoituneita ja hyödyntäneet paljon erityisesti laulamista. Teknologian ja soittimien puuttuessa lauluun oli helppo osallistua koko luokan voimin, ja muistan edelleenkin Aapisen laulut, joiden avulla opettelimme lukemaan ja kirjoittamaan. 1. ja 2. -luokan opettajieni innostus ja kannustaminen musiikkiin vaikuttivat myös siihen, että päädyin hakemaan musiikkiluokalle, ja opiskelin musiikkipainotteisilla luokilla ylioppilaaksi saakka. Musiikin vahva läsnäolo sekä koulussa että vapaa-ajan harrastuksissa on vaikuttanut päätökseeni opiskella musiikin- ja luokanopettajaksi, joka on tuonut minut tämän tutkimuksen äärelle.

Kirjassaan *Näin aivot oppivat* Huotilainen (2019) selittää, että musiikki on aivoille kuin kuntosali täynnä monipuolisia harjoituslaitteita. Laulaminen, taputtaminen, loruttelu, soittaminen ja tanssiminen harjoittavat monipuolisesti tarkkaavaisuutta, muistia ja havaitsemistaitoa. 1990-luvulta alkaen musiikki on ollut eräänlainen hittiaihe aivotutkimuksessa. Musiikin ja aivojen suhteesta on tehty lukuisia tutkimuksia, väitöskirjoja ja tietokirjoja. Huotilainen arvelee kuitenkin, että se mitä tähän mennessä on selvitetty, on vasta ensimmäinen pintaraapaisu siitä, millainen musiikin ja oppimisen yhteispeli todella on (Huotilainen 2019, 150–152.) Useista tutkimuksista ja positiivisista tutkimustuloksista huolimatta musiikin oppitunteja kouluissa on vuosien saatossa vain vähennetty. Lisäksi alkuopetuksen musiikinopetus on usein luokanopettajan vastuulla, ja opetuksen taso saattaa vaihdella hyvinkin paljon opettajan oman harrastuneisuuden ja koulutuksen mukaan. Tämä lisäsi haluani selvittää minkälaisessa arvossa musiikin oppiainetta tänä päivänä pidetään ja miten musiikkia käytetään oppimisen tukena.

Tutkimukseni alkaa teoriaosuudella, jossa pohjustan aihetta; tutustun vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelmaan, kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja lapsen eri kehitysvaiheisiin. Seuraavaksi syvennyn itse tutkimukseen, jonka kohteena ovat alkuopetuksen opettajat. He opettavat oppilailleen musiikkia ja hyödyntävät sitä opetuksensa tukena myös muilla oppitunneilla. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää minkälaisia keinoja haastatteleman opettajat käyttävät opettaessaan, ja kuinka tärkeäksi he kokevat musiikin

opetuksen niin musiikintunneilla kuin osana muuta koulupäivää. Opettajilla on 15-30 vuoden kokemus työstä alkuopetuksessa sekä vahva musiikillinen pohja tai musiikinopettajan kelpoisuus.

2 OPETUSSUUNNITELMAT JA KOKONAISSVALTAINEN OPPIMINEN

Nykyaikaisessa aivo- ja oppimistutkimuksessa tehokkaiksi todetut oppimisen menetelmät ovat tunnettuja ja yksinkertaisia. Huotilainen (2019) selittää, että oppiminen on tehokasta kun siihen käytetään monia tiedon työstämisen ja vastaanottamisen kanavia, kuten näköaistia ja kuuloaistia, ja parhaassa tapauksessa niiden yhdistelmää. Tehokkaita menetelmiä ovat esimerkiksi laulut ja lorut, jotka auttavat muistamaan. Kun loruun yhdistetään yksinkertaista motorista toimintaa, kuten taputtamista tai marssimista, voi oppiminen tehostua motorisen ja kielellisen toiminnan rytmien samankaltaisuuden takia. Koska tällainen toiminta hyödyntää ihmisen muistin tarinallisia ja rytmisiä ominaisuuksia, se sopii hyvin sellaisten asioiden oppimiseen, joista on tarkoitus tulla osa päivittäin käytettävää tietoa. (Huotilainen 2019, 45-47.)

Kokonaisvaltainen oppiminen ja oppijakeskeinen lähestymistapa oppimiseen ovat toistuvia teemoja nykypäivän opetuskirjallisuudessa, kirjoittaa Harris (2009). Lapsen yksilöllisyyttä arvostetaan, ja opettajan on tärkeää huomata, että oppiminen on paljon muutakin kuin yksityiskohtien ulkoa opettelua, tai asioita jotka empiirisesti mitattavissa. Oppijalähtöisessä opetuksessa lapsi on aktiivinen toimija, jota opettaja ohjaa. Pyrkimyksenä on herättää lapsen luonnollista halua tutkia ja oppia (Harris 2009, 33.) Nykyisessä oppimiskäsityksessä huomio keskittyy siihen, mitä lapsi oppii ja miten lapsi voi olla osallinen oppimisen aktiivisessa suunnittelussa, oppimisprosessin toteutumisessa ja arvioinnissa alusta alkaen, jatkaa Ruokonen (2016, 23) teoksessaan *Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka*. Opetussuunnitelmien lähtökohtana on kokonaisvaltainen ja eheyttävä lähestymistapa musiikkikasvatukseen, jossa leikki, lasten osallisuus sekä tutkiva ja oivaltava oppiminen ovat yhteisöllisessä oppimisprosessissa läsnä (Ruokonen 2016, 59). Musiikkia opettava opettaja pohjaa opetuksensa opetussuunnitelmiin ja niiden arvopohjaan, samalla suhteuttaen opetuksensa omaan musiikkipedagogiseen toimintaansa ja ajatteluunsa. Musiikkia opettavat opettajat joutuvat perustelemaan ja pohtimaan, kuka saa opettaa musiikkia, miksi sitä opetetaan ja mikä oikeutus sillä on tulla kirjatuksi opetussuunnitelmiin. (Ruokonen 2016, 9.)

Rantala (2006) muistuttaa, että opettaja on velvollinen opettamaan asiat, jotka sisältyvät opetussuunnitelmaan. Opettajalla on kuitenkin vapaus valita oppituntien painopisteet,

toteuttamistavat ja osittain myös ajankohdat oman harkintansa mukaan. Opettaja ohjaa luokan toimintaa oman käytännöllisen toimintansa ja tietotaitonsa perusteella. Hänen on myös huomioitava ammatilliset ja persoonalliset vahvuutensa, paikalliset olosuhteet ja oppilasryhmän erityisvaatimukset. (Rantala 2006, 143-144.)

Lapsi tarvitsee mahdollisimman monipuolisia ärsykeitä ja kokemuksia oppiakseen ja kehittyäkseen, ja aikuisen tulee tarjota ja mahdollistaa näiden kokemusten saaminen, kirjoittavat Tiainen ja Välimäki (2015) toiminnallisen oppimisen oppaassaan *Lukuja liikkuen, tavuja touhuten*. Lapset oppivat eri tavoin ja useimmat lapset hyötyvät monien oppimiskanavien käyttämisestä. Kinesteettinen oppija oppii liikkeen ja kehollisten kokemusten kautta, ja taktillinen oppija tuntoaistin kautta tulevien ärsykkeiden kautta. Auditiiivisesti oppiva lapsi oppii kuulon, ja visuaalisesti oppiva lapsi näön kautta. Auditiiivisten ja visuaalisten oppimiskanavien käyttäminen korostuu helposti koulumaailmassa. Jotta lapset oppisivat tiedostamaan omat tapansa oppia, se vaatii opettajilta opetus- ja työskentelytapojen monipuolistamista siten, että asioita käsitellään monien eri oppimiskanavien kautta. (Tiainen & Välimäki 2015, 15.)

Kirjassaan *Hauskan oppimisen vallankumous* (2015, 48) Järvilehto painottaa, että jopa opettamista tärkeämpi tehtävä opettajalle on saada oppijat innostumaan oppimisesta niin yksilöinä kuin ryhmänä, sillä innostus tehostaa oppimista. Tiainen ja Välimäki (2015) lisäävät, että mielekkään ja motivoivan toiminnan tuloksena toimiessaan lapsi ei ajattele opettelevansa jotakin asiaa, vaan oppii tiedostamattaan. Vaikka oppimisella on aina tavoitteita, joita kohti toiminta etenee, lapselle oppisisältöjä merkityksellisempiä oppimisprosessissa ovat tavat, joilla opitaan. (Tiainen & Välimäki 2015, 13.)

Huotilainen (2013) korostaa, että musiikilla, ja erityisesti laululla, on paljon annettavaa alkuopetukseen. Esimerkiksi äidinkielen oppimisen kannalta pitkän ja lyhyen vokaalin, sekä konsonantin käsitteet ovat puhetta helpommin omaksuttavissa laulamalla. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että musiikin harrastamisen ja lukutaidon välillä on yhteyksiä. Laulun kuunteleminen, laulaminen ja hyräileminen ovat erittäin tehokkaita keinoja oppia kielen kannalta tärkeiden äänenpiirteiden havaitsemista. Erityisesti niille lapsille, joiden äidinkielen taidoissa epäillään olevan hidastumia tai ongelmia, tämä on erityisen tärkeää. Musiikki voi helpottaa lukihäiriön oireita, ja musiikillisten harjoitteiden on havaittu kehittävän lukutarkkuutta ja -nopeutta. Musiikki ja kieli kietoutuvat toisiinsa monimutkaisella tavalla, ne

ovat molemmat viestinnän välineitä ja molemmissa on kuulokyvyllä keskeinen rooli. (Huotilainen 2013, 103–104, 109.)

Oppimisen ilon kannalta palaute on tärkeää, sillä ilman palautetta oppilas ei voi korjata omaa suoritustaan, lisää Rantala (2006). Välittömällä palautteella on positiivista vaikutusta oppimiseen myös välillisesti tunnekokemuksen kautta. (Rantala 2006, 73.) Lapsessa on valmiina oppimisen ja toiminnan halu, ja kouluympäristö voi joko tukea tai estää tämän halun toteutumista. Oppimisen iloa ei voi tuottaa, mutta opettaja voi luoda sille suotuisat olosuhteet. (Rantala 2006, 161.) Opettajien pitäisi luoda mahdollisimman paljon sellaisia vuorovaikutustilanteita, joissa otetaan lasten tarpeet huomioon, niin yksilö- kuin ryhmätasolla (Burton 2011, 76). Järvilehto (2015) muistuttaa, että opettaja voi tehdä paljon hauskan oppimisen edistämiseksi. Opettamisella on merkittävä vaikutus oppimiseen, kun opetukseen ammentaa ideoita sekä omasta että opiskelijoiden innostuksesta. Järvilehto kannustaa opettajia selvittämään ensin, miten itse voi innostua käyttämästään materiaalista, ja selvittämään mikä materiaalissa on opettajalle itselle merkityksellistä, sillä opettajan oma innostus on tarttuvaa. Kaiken kaikkiaan tärkeää on ymmärtää, että oppiminen on tehokkaampaa, kun opettaja saa oppilaat kiinnostumaan opetettavasta asiasta. (Järvilehto 2015, 151–153.) Alakoulun opetukseen liittyvän kirjallisuuden positiivisen vireen voi huomata jo teosten nimistä. Kirjallisuudessa painottuu enenevässä määrin oppijälähtöisyys sekä motivaation herättäminen toiminnallisuuden ja positiivisten kokemusten kautta.

3 PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2014

3.1 Vuosiluokat 1-2

Vuosiluokilla 1-2 vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) painotetaan, että jokaisen oppilaan tulisi saada rohkaisevaa palautetta, ja oppimisesta syntyviä onnistumisen kokemuksia. Työtavoissa korostuvat toiminnallisuus, leikki, mielikuviutus, tarinallisuus, pelillisuus ja havainnollisuus. Oppilaita kannustetaan tuomaan esiin kiinnostuksen kohteitaan, ja löytämään uusia. (POPS 2014, 98.)

Vuosiluokkien 1-2 erityinen tehtävä on luoda perusta oppilaiden myönteiselle käsitykselle itsestä oppijana ja koululaisena, edistää omatoimisuutta, yhdessä tekemisen taitoja sekä asioiden välisten yhteyksien ymmärtämistä. Koulun alusta lähtien on tärkeää, että jokainen oppilas voi tuntea tulevansa nähdyksi, kuulluksi ja arvostetuksi. Opetussuunnitelmassa korostetaan, että työskentelyn lähtökohtana ovat oppilaiden omat kokemukset, havainnot ja kysymykset, ja että mielikuviutukselle, ihmettelylle, oivaltamiselle ja oppimisen ilolle on tilaa. (POPS 2014, 98–99.)

Leikkiin perustuva työskentely on edelleen keskeisessä roolissa, ja koulutyössä oppilaiden tulee saada monimuotoisia tilaisuuksia oppia työskentelemään sekä yksin että yhdessä. Oppilaita rohkaistaan toimimaan uusissa tilanteissa itseensä luottaen, ja pohtimaan omia vahvuuksiaan. Oppilaita kannustetaan kysymään ja kuuntelemaan, tuottamaan ja kehittämään yhdessä ideoita, ja esittämään työnsä tuloksia. Muistin, mielikuviutuksen ja ajattelun kehittymistä voidaan tukea esimerkiksi lorujen, laulujen, leikkien ja monipuolisen vuorovaikutuksen avulla. (POPS 2014, 99, 101.)

3.2 Oppiaineiden integrointi

Vuosiluokkien 1–2 opetus voi perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan olla pääosin eheytettyä (POPS 2014, 98). Eheyttäminen auttaa oppilaita jäsentämään tietoja ja taitoja mielekkäiksi kokonaisuuksiksi vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Opetuksen eheyttäminen edellyttää oppiainerajojen ylittämistä ja integroitujen kokonaisuuksien muodostamista oppiaineista. Opetussuunnitelmassa kehoitetaan esimerkiksi suunnittelemaan monialaisia oppimiskokonaisuuksia, joissa yhdistetään useita oppiaineita. Kahdessa tai useammassa oppiaineessa voi opiskella samanaikaisesti samaa teemaa tai jaksottaa siihen liittyvät asiat opiskeltaviksi peräkkäin. Oppimiskokonaisuuksien tarkoituksena on käsitellä oppilaiden kokemusmaailmaan kuuluvia asioita toiminnallisesti, antaa tilaa luovuudelle, elämyksille ja älylliselle uteliaisuudelle. (POPS 2014, 31–32.)

Opetussuunnitelman perusteissa määritellään jokaisen oppiaineen tehtävä, tavoitteet ja tavoitteisiin liittyvät keskeiset sisältöalueet yksityiskohtaisesti. Oppiainekohtaisissa tavoitteissa jokaisen oppiaineen sisällöt käsitellään erikseen. On siis kunta- ja koulukohtaisista opetussuunnitelmista kiinni, kuinka oppiaineiden integrointi ja monialaiset oppimiskokonaisuudet käytännössä toteutetaan.

3.3 Musiikin oppiaine, vuosiluokat 1-2

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa 2014 painotetaan toiminnallista musiikinopetusta. Opetuksen tehtävänä on luoda edellytykset monipuoliseen musiikilliseen toimintaan ja aktiiviseen kulttuuriseen osallisuuteen. Musiikinopetuksessa käytetään lauluja, loruja ja leikkejä, jotka soveltuvat aihepiireiltään ja musiikillisilta ominaisuuksiltaan lasten ikäkauteen ja koulun toimintakulttuuriin. Musiikinopetuksessa tulee tarjota mahdollisuuksia äänen ja musiikin parissa toimimiseen, sekä muuhun luovaan tuottamiseen, kuten säveltämiseen. Musiikkia tulee opiskella monipuolisesti, mikä edesauttaa oppilaiden kehittymistä ilmaisutaidossa. (POPS 2014, 141.)

Vuosiluokkien 1–2 kohdalla vuoden 2014 opetussuunnitelmassa mainitaan, että musiikinopetuksen tulee tukea kinesteettisen ja auditiivisen hahmottamiskyvyn, myönteisen

musiikkisuhteen ja terveen äänenkäytön kehittymistä. Laulamisen, soittamisen, säveltämisen, musiikkiliikunnan ja kuuntelun yhteydessä saadut kokemukset toimivat musiikkikäsitteiden ja ilmaisukeinojen oppimisen perustana. Opetussuunnitelma painottaa tavoitteissaan oppilaan ohjaamista luontevaan äänenkäyttöön, ja laulamisen ja soittamisen opetteluun osana ryhmää. Opetus pyrkii innostamaan oppilaita tutustumaan musiikilliseen kulttuuriperintöönsä laulaen, liikkuen, leikkien, sekä nauttimaan musiikin esteettisestä, historiallisesta ja kulttuurisesta monimuotoisuudesta. Musiikin oppimisympäristöihin ja työtapoihin liittyvissä tavoitteissa opetussuunnitelmassa nousee esiin oppimisen ilo, myönteiset musiikkikokemukset ja –elämykset, jotka innostavat oppilaita kehittämään musiikillisia taitojaan. Kun musiikinopetuksessa luodaan oppimista ja osallisuutta edistäviä yhteismusisoinnin tilanteita, saadaan oppilaiden yhteistyötaitoja, oma-aloitteisuutta ja itsetuntoa vahvistettua. (POPS 2014, 141–143.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa musiikin oppiaineen tavoitteissa mainitaan alkuopetuksesta lähtien tärkeitä asioita. Tavoitteet herättävät kuitenkin kysymyksen niiden realistisuudesta. On tärkeää oppia nauttimaan musiikin monimuotoisuudesta ja panostaa siihen, että oppilaat saavat mahdollisimman paljon myönteisiä musiikkikokemuksia, mutta mahdollistaako yksi viikkotunti musiikkia kaiken tämän, mitä opetussuunnitelmassa mainitaan? Rutiinit ja samojen asioiden toisto ovat tärkeä elementti pienten lasten opetuksessa, ja alkuopetuksessa niiden oppimiseen menee aikaa. Jos opettaja yrittää sisällyttää tunteihinsa mahdollisimman paljon laulua, soittoa, kuuntelua, musiikkiliikuntaa ja säveltämistä, voi musiikintunneista tulla sirpaleisia, eikä yhteen asiaan välttämättä ehditä paneutua kovin pitkäksi aikaa. Erityisen haasteen tämä asettaa luokanopettajille, joille musiikki ja taideaineet ovat vieraampia. Alkuopetuksen musiikinopetuksessa on tärkeää lähteä liikkeelle pienistä ja yksinkertaisista asioista, joihin voidaan syventyä ajan kanssa.

4 MUSIIKIN PEDAGOGIIKKA ALKUOPETUKSESSA

Musiikin opettaminen alkuopetusikäiselle lapselle vaatii opettajalta tietoa varhaiskasvatuksesta, ja siitä, kuinka suhtautua lapseen, kuinka välittää omaa musiikillista tietotaitoa lapselle, kuinka palata oman oppimisensa alkujuurille ja kuinka tehdä oppimisesta hauskaa ja ymmärrettävää lapselle (Harris 2009, 30). Esi- ja alkuopetusikäisten lasten musiikkikasvatuksessa on Ruokosen (2016) mielestä tarkoitus pyrkiä siihen, että jokaisella lapsella on mahdollisuus musiikillisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Sekä lastentarhanopettajat että luokanopettajat tarvitsevat yleisen didaktisen osaamisen lisäksi riittävän musiikkipedagogisen ja aineenhallinnallisen tietämyksen. Ruokonen suosittelee opettajia lähestymään musiikkia oman vahvuusalueensa kautta, esimerkiksi jos opettajalla on vahva liikunnallinen tausta, voi musiikkiliikunnallinen lähestymistapa olla se väylä, jonka kautta musiikkikasvattajan identiteetti lähtee kasvuun. (Ruokonen 2016, 14-16.)

Lapsuuden musiikillinen ympäristö on kaikista tehokkain, kun se luodaan vuorovaikutuksessa yhdessä opettajien, vanhempien ja lasten kanssa. Burton (2011) painottaa, että opettajien pitäisi arvostaa ja pyrkiä kehittämään yhteisöä ja ihmissuhteita. On tärkeää panostaa luokan ilmapiiriin, ryhmähenkeen sekä opettajan ja oppilaiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Mitä turvallisempi olo lapsilla on luokassa ja opettajansa kanssa, sitä innokkaammin ja rohkeammin he kokeilevat uusia asioita. Opettajan täytyy myös jatkuvasti pyrkiä uudistamaan toimintatapojaan niin, että jokainen yksilö tulee huomatuksi. (Burton 2011, 76–77.)

Musiikilla nähdään olevan vain välinearvo, mutta Ruokonen (2016, 14) huomauttaa, että musiikin avulla voi oppia jotakin, josta on hyötyä koko yhteiskunnalle ja oppilaalle kokonaisvaltaisesti. Nykyisessä yhteiskunnassa korostetaan kovia arvoja ja kilpailua, ja tämän vastavoimaksi tarvitaan pehmeitä arvoja, jotka tukevat lapsen terveen empatiakyvyn kehittymistä, jatkaa Valtasaari (2017). Musiikki ja laulu kehittävät ihmisen mielikuvitusta ja emotionaalista herkkyyttä. Taidekasvatuksen laadusta huolehtiminen on yhteiskunnalle arvovalinta, jolla voi olla kauaskantoisia ja jopa taloudellisia vaikutuksia. Valtasaari muistuttaa, että lapsen kehityspsykologian tuntemuksella, opettajan musiikillisilla käytännötaidoilla sekä musiikkialan pedagogisilla tiedoilla on merkitystä. Murrosikäen tullessa lapsia on vaikeaa motivoida laulamaan, jos varhaisten ikäkausien musiikkikasvatuksen laatu on ollut heikkoa.

Lapsi saattaa saada ensimmäiset laulukokemuksensa vasta päiväkodissa tai koulussa, joten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen musiikista ja laulunopetuksesta vastaavien opettajien osaaminen on Valtasaaren mielestä erittäin tärkeää. (Valtasaari 2017, 191–192.)

4.1 Lapsen kehitys

Seitsemänvuotias lapsi on oikeassa paikassa aloittaessaan koulun, kertoo Sinkkonen (2020). Lapsi on kiinnostunut oppimaan uusia asioita ja solmimaan tiiviimpiä kaverisuhteita. Näitä valmiuksia tukee keskushermoston nopea kasvuvaihe, joka ajoittuu 6-8 vuoden ikään. Tämä kasvupyrähdys johtaa tiedonkulun nopeutumiseen hermosoluissa. (Sinkkonen 2020, 130.) Alkuopetusikäiset lapset ovat siirtymässä ajattelun taitojen seuraavaan vaiheeseen, jossa lasten väliset erot voivat varsin suuria, lisäävät Halinen, Hotulainen, Kauppinen, Nilivaara ja Vainikainen (2017). Alkuopetuksen haasteena onkin tarjota jokaiselle oppilaalle oman kehitystason mukaisia tehtäviä, jotta kehityksessään nopeammin edenneet saavat tarpeeksi innostavia tehtäviä, ja edellisessä kehitysvaiheessa oleville tehtävät eivät ole turhauttavan monimutkaisia. (Halinen ym. 2017, 127.)

Lapsen seitsemäntenä ikävuotena lapsen tiedolliset taidot, motoriiikka ja kieli saavuttavat kouluun tarvittavan valmiustason, ja tästä lähtien harjoittelun merkitys on tärkeässä asemassa, jatkavat Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen ja Mäkinen (1994). Lapsi kokee omakohtaisesti mihin hänen toimintansa liittyy. Lapselle muodostuu kuva ajallisesta jatkuvuudesta ja ajan yksiköistä. Numerot ja kirjaimet alkavat kiinnostaa, ja lapsi opettelee lukemaan ja laskemaan yksinkertaisia tehtäviä. Kouluunmeno merkitsee lapselle vastuunottoa itsestä, sekä irrottautumista kodin ja päiväkodin tutusta ympäristöstä. Tämän uuden elämänvaiheen edessä lapsen minäkuva ja itsetuntoa on tarpeen tukea. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 50–51.)

Lapsen tullessa kouluikänsä, alkaa hänen kehityksessään hahmottua selkeä ero tunteiden ja kognition välillä, jatkaa Valtasaari (2017). Koulumaailmassa tunteille voi jäädä liian vähän tilaa. Lapset tarvitsevat aikuisen huomiota ja positiivisia vuorovaikutussuhteita hyvän elämän rakentamiseen. Teknologian ympäröimässä maailmassa affektiivisuus saattaa unohtua liian helposti. Teknologian vaikutuksen myötä ihminen vieraantuu kehostaan, eikä Valtasaari koe nykyisen koulujärjestelmämme tukevan herkän kehotietoisuuden syntymistä. (Valtasaari 2017,

149.) Ruokonen (2016) lisää, että aikuisen on tärkeää toimia suojana lapselle haitallista mediatulvaa vastaan, koska tietokone ei kerro tuntemuksiaan. Musiikki tarjoaa luontevan mahdollisuuden yhdessäoloon lapsen kanssa sekä kotona että koulussa. (Ruokonen 2016, 15.)

4.1.1 Lapsen äänen ja laulutaidon kehitys

Ihmisen äänielimestössä tapahtuu fysiologisia muutoksia varhaislapsuudesta aikuisuuteen ja vanhuuteen saakka. Valtasaaren (2017) mielestä on tärkeää, että lasten kasvatustyöstä vastaavilla opettajilla olisi tietoa myös lapsen ja nuoren äänielimestön kehitysvaiheista, jotta he voisivat ohjata laulua lapsen eri ikäkausina. Viihteellistyneessä elinympäristössä lapset saattavat jäljitellä aikuisen äänellisiä malleja, jotka eivät edistä lapsen äänen tervettä kehitystä. (Valtasaari 2017, 67.)

Tyttöjen ja poikien ääni kehittyy yhdenmukaisesti ja on samanluonteinen ja -koruinen äänenmurrokseen saakka (Koistinen 2003, 95). Laulaminen on taito, jonka kehittämiseen tarvitaan asiantuntevaa opetusta, muistuttaa Pihkanen (2011a). On tärkeää, että lapsille opetetaan hyvän äänenkäytön perusteita niin, että he pystyvät koko elämänsä ajan tuottamaan ääntä laulaen tai puhuen selkeällä, ilmaisuvoimaisella ja kestäväällä tavalla. Yhtä tärkeää kuitenkin on, että lapset saavat myös laulaa spontaanisti ilman aikuisten antamia tavoitteita ja ohjeistuksia. (Pihkanen 2011a, 3.) Ruokonen (2016) huomauttaakin, että äänestä on tärkeää oppia pitämään huolta jo lapsena. Esi- ja alkuopetusikäisille lapsille sopivat pienet leikinomaiset äänenkäyttöharjoitukset, sekä lämmittelyt hengitysharjoituksineen ja äänenavauksineen musiikkituntien yhteydessä. Laulamisen yhteydessä lapset oppivat myös laulusenon. (Ruokonen 2016, 147.)

Koistinen (2003) kirjoittaa, että lasten ääntä verrataan yleensä naisääneen, mitä hänen mielestään ei pitäisi tehdä, sillä lapsen ääni ei vastaa naisääntä korkeudeltaan. Sekä lasten että naisten äänet liikkuvat yksiviivaisen oktaavin alueella, mutta Koistisen mukaan lapsen ääni asettuu noin kvarttia naisääntä korkeammalle. Koska lapsen rintaääni ja rintaresonanssi eivät ole vielä yhtä kehittyneet kuin aikuisella, on lapsen ääni soinniltaan myös helempi, yläsävelekkäämpi ja kapeampi, ja pojilla jopa metallisempi kuin naisääni. (Koistinen 2003, 95.)

Ahonen (2004) kertoo, että niin sanotut jokeltelulaulut ovat lasten ensimmäisiä omia musiikillisia tuotoksia. Nämä eroavat puhejokeltelusta vaihtelevamman äänenkorkeutensa perusteella ja muistuttavat laulamista. Lapsi laulaa yleensä ensimmäiset jokeltelulaulunsa ennen kuin osaa sanoa ensimmäisen sanansa. Noin 1-1,5 vuoden iässä lapsi alkaa tuottamaan spontaaneja, oma-aloitteisesti tuottamia lauluja. Aluksi nämä laulut ovat lähinnä sanattomia, ehkä yksittäisiä tavuja sisältäviä hyräilyjä, jotka kehittyvät kun lapsi alkaa oppimaan sanoja. Noin 2-3 vuoden iässä laulut kasvavat pidemmiksi ja alkavat rakentumaan lyhyistä säkeistä, joita lapsi toistaa lukemattomia kertoja. Laulamisen kehitys saa uuden käänteen, kun lapsi alkaa jäljitellä usein kuulemiaan melodioita. Aluksi lapsi sekoittelee kuulemiaan melodioita omiin spontaaneihin tuotoksiinsa, kunnes vähitellen opituista ja kuulluista lauluista lainataan entistä pidempiä katkelmia. Lapsi ikään kuin luo potpureita, joissa yhdistellään vapaamuotoisesti melodioita ja rytmejä. Opitut lastenlaulut ja omat spontaanit tuotokset kulkevat aluksi rinnakkain, mutta vähitellen lastenlaulut saavat etusijan lauluohjelmistossa, ehkä vakiintuneiden sanojensa tai säännöllisen tonaalisuutensa takia. (Ahonen 2004, 85-87.)

Lapsen musiikilliset kokemukset ja niiden määrä ovat yhteydessä lapsen laulamisen kehittymiseen, jatkaa Ruokonen (2016). Koulunsa aloittava lapsi laulaa luontevimmin sävelalueilla c1-g1 tai d1-a1. Jos lapsen kanssa on laulettu ja lapsi on saanut laulaa, kykenee esi- ja alkuopetusikäinen lapsi laulamaan puhtaasti jo oktaavin sävelalueella. (Ruokonen 2016, 39.)

Pihkanen (2011b) toteaa, että mitä enemmän lapsi saa mahdollisuuksia laulamiseen, sitä paremmaksi hän kehittyy laulamissa ja sitä enemmän hän nauttii siitä. Lapsen laulutaidon kehitykseen vaikuttavat lauluäänimallien ja kokemusten lisäksi myös itsetuntoon liittyvät asiat, kuten rohkeus kuuluvaan äänentuottoon, fyysiset ominaisuudet kuten kuulon ja äänentuottoelimistön ominaisuudet, ja niiden mahdolliset ongelmat. Laulunopettajan tulee tiedostaa kaikki nämä osa-alueet myös yksilötasolla, vaikka laulunopetusta annettaisiin ryhmämuotoisena. Kun ääni on tuotettu terveellä tavalla, se kestää pitkäkestoista laulamista väsymättä, laulaja kykenee käyttämään eri rekisterejä ja ääniala on ulottuva. (Pihkanen 2011a, 11, 16–17.)

Pihkanen (2011a) painottaa, että laulamisen tulee tuottaa iloa. Vielä ennen kouluikää lapset yleensä laulavat spontaanisti ja estoitta, mutta kouluiässä itsekritiikki yksinlaulamista kohtaan kasvaa. Pihkanen toteaa kuitenkin, että monilla kouluikäisilläkin voi olla intoa laulaa ryhmän

edessä jopa yksin, jännityksestä huolimatta. Onnistunut yksinlauluesiintyminen ja jännityksen voittaminen tuottavat suuren onnistumisentunteen. Mahdolliset parannusehdotukset lapsen laulamisesta tulee antaa hellävaraisesti. Oman äänen arviointi voi tuntua yhtä henkilökohtaiselta kuin kommentointi ulkonäöstä. (Pihkanen 2011a, 24–25.)

4.1.2 Lapsen kielellinen kehitys

Lapselle kieli on sekä oppimisen väline että sen kohde, kirjoittavat Tiainen ja Välimäki (2015). Lapsen kielellinen tietoisuus herää jo varhain ja lapsi alkaa kiinnittää huomiota puheen merkitykseen ja käyttötapoihin. Puheen ja sanojen rytmien sekä riimien ja loppusointujen ymmärtäminen ovat osa lukivalmiuksia, jotka kehittyvät useimmilla jo varhaislapsuudessa. Lapsi alkaa vähitellen kiinnittämään huomiota kielen muotoihin ja rakenteisiin. Lapsi kiinnostuu äänneistä, tavuista, sanoista ja alkaa ymmärtämään yhteyden puhutun ja kirjoitetun kielen välillä. Tiainen ja Välimäki korostavat, että lukemaan oppimisen merkittävimpiä ennustajia ovat kirjain-äännevastaavuuden oivaltaminen, taito analysoida sanan osia, nopea nimeäminen ja kielellisen työmuistin kehittyminen. Esi- ja alkuopetuksen kielellisen kehityksen tukeminen perustuu näiden taitojen harjoitteluun. Lapsi tarvitsee kielellisen kehityksensä tueksi paljon erilaisia havaintoja, kokemuksia ja eri aistikanavien kautta tulevia virikkeitä. Kielen kehitystä voi tukea ja harjoitella esimerkiksi tarinoiden, satujen, lorujen ja monipuolisten kehollisten kokemusten avulla. Kielellinen kehitys on vahvasti yhteydessä sosiaalisen, motorisen ja kognitiivisen kehityksen kanssa. Asioiden käsitteleminen oman kehon kautta helpottaa käsitteiden oppimista ja ymmärtämistä. (Tiainen & Välimäki 2018, 11-12.)

Laulaminen on yhteydessä lapsen kielelliseen kehitykseen, ja lapsen kyky laulaa kehittyy samanaikaisesti tai jopa ennen kun lapsi alkaa tuottaa ensimmäisiä sanojaan, kertoo Ruokonen (2011) artikkelissaan *Musiikin monet kielet*. Musiikki ja etenkin laulaminen voi edistää lapsen kieleen liittyvien havaintojen tekemistä, ja kielen kehittymisen rikastumista, kun kielen kehityksen perusta on luotu. Musiikki ja kieli koostuvat samoista elementeistä ja niiden rakenne on samanlainen. Yhteisiä piirteitä musiikilla ja kielellä ovat esimerkiksi melodia, rytmi, äänen kesto, äänitaajuudet ja lauserakenne. Musiikki ja kieli ovat molemmat vuorovaikutuksellista toimintaa, ja sekä musiikki että kieli perustuvat kuulemiseen ja kuuntelemiseen. Niin musiikissa kuin kielessäkin on pieniä elementtejä, kuten sävelet ja äänneet, joita yhdistelemällä

voidaan muodostaa rajaton määrä erilaisia musiikillisia ja kielellisiä kokonaisuuksia. Kieli ja musiikki ovat ihmiselle ominaisia tapoja olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, ja ilmaista itseään. (Ruokonen 2011, 62–67.)

Ruokonen (2016) painottaa, että lapsen kielellisen kehityksen tukeminen liittyy musiikkikasvatukseen, ja erityisesti laulaminen tukee lapsen suullista ja kehollista ilmaisua luontevalla tavalla. Lastenlauluissa yhdistyy melodia ja kieli, joiden rakenteita ja muotoja voi omaksua luontevalla tavalla laulaen. Lauluihin ja loruihin liittyvät keholliset leikit, jotka rikastavat lapsen ilmaisua ja mielikuvituksesta nousevaa kokemusta. Laulamisen avulla kielestä tulee lapsen ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla opitaan kieltä, ja lapsen maailmankuva rakentuu rikkaammaksi. (Ruokonen 2016, 73.)

Kielelliset taidot ovat korvaamattomia sekä itsensä ilmaisemisen että kommunikoinnin kannalta, jatkaa Linnavalli (2019) väitöskirjassaan *Effects of musical experience on children's language and brain development*. Kieleen liittyvät puutteet lapsuudessa saattavat aiheuttaa vaikeuksia oppimisessa. Hyvin kehittyneet kielelliset taidot ovat korvaamattomia selviytyäksemme informaatioyhteiskunnassa. Musiikin vaikutuksista kielellisiin kykyihin on tehty monia tutkimuksia, mutta useimpien tutkimusten kohteena on ollut lapsia, joiden musiikillinen harrastuneisuus on ollut keskimääräistä korkeampaa. (Linnavalli 2019, 11–12.)

Musiikkileikkikoulu tai intensiivinen musiikin harrastaminen ei ole mahdollista kaikille lapsille. Linnavallin (2019) tutkimuksessa tutkittiin kolmea erilaista ryhmää, joista ensimmäinen ryhmä oli mukana musiikkileikkikoulutoiminnassa, toinen tanssitunneilla, ja kolmannelle ryhmälle ei järjestetty minkäänlaista musiikillista toimintaa. Musiikkihetket olivat osa lasten normaalia päiväkotipäivää. Suomessa suurin osa päiväkodeista on kuntien tukemia ja musiikilliset aktiviteetit ovat luontainen osa päiväkotien toimintaa. Päiväkotien toiminta kuitenkin vaihtelee henkilökunnan mieltymysten ja taitojen mukaan. Tutkimuksessa selvisi, että jo 45 minuutin viikoittaisella musiikkihetkellä on vaikutuksia lapsen kielelliseen kehitykseen, erityisesti kykyyn tunnistaa ääniteitä ja sanavaraston kehittymiseen. Tanssitunneille osallistuneiden lasten kielelliset kyvyt eivät kehittyneet yhtä paljon kuin musiikkileikkikoulussa olleilla lapsilla. Sekä tanssiminen että musiikkileikkikoulu ovat sosiaalista toimintaa. Musiikkileikkikoulussa musiikin tahtiin liikkumisen ja kuuntelemisen lisäksi käytetään tai tuotetaan ääntä, joko laulaen tai soittimilla. Tämä äänen tuottamisen harjoittelu voi kehittää kykyä tunnistaa ääniteitä. Lisäksi sanavaraston kehittymiseen voi

vaikuttaa musiikkileikkikoulussa laulettu laulut, joissa opitaan uusia sanoja toistamalla ja yhdistämällä entuudestaan tuttuihin sanoihin. (Linnavalli 2019, 59–60.)

Äänen kesto ja siitä muotoutuvat sanarytmien ovat keskeisiä kielen kehityksessä, analysoi Ruokonen (2016). Erityisesti niiden lasten kohdalla, joilla on vaikeuksia kielen tai puheen hahmottamisessa, tarvitaan paljon loruamista, sanarytmien taputtamista ja musiikillisia rytmiharjoituksia. Perusrytmien ja sanarytmien harjoittelu auttavat lukemaan opettelevaa lasta jäsentämään puhetta. Sanarytmien hahmottaminen auttaa lasta lukemaan oppimisessa. (Ruokonen 2016, 53.) Laulamisella on erityinen yhteys aivojen kielelliseen toimintaan, koska laulettaessa musiikki yhdistyy laulutekstiin. Musiikin harrastaminen aktivoi molempia aivopuoliskoja ja se kehittää tarkkaavaisuutta sekä kuulon erittelykykyä. (Valtasaari 2017, 14.)

Kaikkein tehokkaimmat tavat lasten kielenopetuksessa ovat laulaminen ja leikkiminen. Huotilaisen (2019) mukaan tämä pätee sekä vieraan kielen että äidinkielen oppimiseen, mutta uuden kielen oppimiseen laulaminen on erityisen tehokas tapa. Syitä tähän ovat esimerkiksi se, että laulussa jokaiselle tavulle on usein oma sävelensä, joka helpottaa tavujen havaitsemista, oppimista ja muistamista. Esimerkiksi kun laulussa on oma sävel kieliopillisesti tärkeälle artikkelille tai prepositiolle, se on helpompi muistaa. Laulaessa voidaan myös heittäytyä näyttelemään ja lausumaan rohkeammin, jolloin ääntämys kehittyy helpommin. Laadukkaissa lastenlauluissa sävelkulku mukailee kielen luonnollisia äänenkulkua, jolloin äänenkorkeuksien ja voimakkuuksien vaihtelun käyttäminen on lapselle helpompaa laulaen kuin puhuen. Rytmisessä, tasaisesti etenevässä tahdissa esitetyt sanat ja tavut on helpompi oppia muistamaan, koska ihmisen muisti on lorullinen ja tarinallinen. Musisointi ja laulaminen kehittävät lapsen kuulojärjestelmää kielten havaitsemista helpottavalla tavalla, joten mitä enemmän opetuksessa on mukana laulamista ja musiikkia, sitä enemmän kuulojärjestelmä kehittyy, ja kielen piirteiden havaintokyky paranee. (Huotilainen 2019, 164.) Musiikin voimalla on monia ulottuvuuksia kielen, matematiikan ja lukutaidon edistämisen lisäksi, jatkaa Harris (2009). Musiikki kehittää aivoja uniikilla tavalla. Musiikin avulla voidaan kehittää luovuutta, parantaa itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja, ja se auttaa käsittelemään syviä tunteita. (Harris 2009, 10.)

4.2 Lapsi musiikinoppijana

“Lapsille musiikki on kokonaisvaltainen, kuulonvarainen prosessi, jossa laulaminen, soittaminen, musiikin kuunteleminen ja tanssiminen sidotaan spontaanisti leikkeihin ja muihin päivittäisiin toimiin (Tuovila 2003, 243).”

Vanhemmilla ja kotiympäristöllä on merkittävä vaikutus varhaislapsuuden musiikilliseen kehitykseen, ja Ahosen (2004) mielestä vanhempia voidaan pitää lastensa ensimmäisinä, jopa tärkeimpinä musiikinopettajina. Kouluun mentäessä lasten taidot musiikissa vaihtelevat enemmän kuin esimerkiksi äidinkielessä, koska ennen kouluikää lapsen kotiympäristön vaikutus on suuri, ja vanhemmat voivat monin tavoin vaikuttaa lastensa musiikilliseen kasvuun. Myös muut lapsen lähipiiriin kuuluvat ihmiset vaikuttavat asenteineen ja mielipiteineen lapsen mieltymyksiin. Erityisesti lapsuudessa ja peruskouluvaiheessa lähipiirin, opettajien, luokkatovereiden ja koulun ulkopuolisten kavereiden asenteilla on vaikutusta. (Ahonen 2004, 142–147.)

Musiikin oppiminen tilanteena sisältää ulottuvuuksia, jotka koskettavat ihmistä syvältä. Niillä voi olla kauaskantoisia merkityksiä ihmisen elämälle ja kasvulle, joten Huhtinen-Hildén (2013) muistuttaakin, että ei ole samantekevää millaisiin asentein opettaja kohtaa oppilaansa. Musiikin toteuttamisessa tarvitaan Huhtinen-Hildénin sanoin herkkiä tuntosarvia, eli sensitiivisyyttä, jolla olemme toisen käytettävissä sekä tietoinemme ja taitoinemme, mutta myös ihmisinä ja kanssakulkijoina. Oppimiskokemukset ratkaisevat usein sen, löytääkö ihminen musiikista tai taiteesta itselleen elämänsisältöä. (Huhtinen-Hildén 2013, 159–160.)

Ruokosen (2016) mielestä lasten musiikkikasvatuksen merkitystä ja arvopohjaa pohdittaessa jokaisen musiikkia opettavan on hyvä kysyä itseltään: ”miten ja miksi opetan lapsille musiikkia?” Oppimisympäristö, jossa kaikilla lapsilla on mahdollisuus musiikillisiin kokemuksiin ja ilmaisuun, tarjoaa olosuhteet luovuudelle ja lapsen oma-aloitteiselle musiikilliselle toiminnalle. Musiikillisen toiminnan kautta kehitetään lapsen itseluottamusta, mielikuvitusta ja minäpystyvyyden tunnetta. Musiikilla on olennaista arvoa lapselle myös yksinomaan sen kautta tulevan nautinnon ja mielihyvän ansiosta. (Ruokonen 2016, 11–13.)

Ruokonen (2016, 37) jatkaa, että lapsen sosiaalinen kehitys tapahtuu parhaiten ryhmässä. Yhdessä musisoidessa tapahtuu paljon sosiaaliseen kehittymiseen liittyvää oppimista. Lapsi

oppi odottamaan vuoroaan, kuuntelemaan toista ja eläytymään toisen ilmaisuun ja tunteisiin. (Ruokonen 2016, 37.) Ruokosen mielestä olisi tärkeää, että laulaminen olisi osa jokaista päivää esi- ja alkuopetuksessa. Laulavassa ympäristössä lapsessa herää halu ilmaista itseään laulaen, mikä auttaa lasta iloitsemaan ryhmässä laulamista ja luottamaan itseensä. Opettajan tärkeä tehtävä on valita lauluohjelmisto lapselle sopivaksi. Aikuisen laulu on lapselle tärkeä ja antaa lapselle esimerkin elävästä musiikillisesta ilmaisusta. Opettajan tulee varmistaa, että laulut liikkuvat lapsen äänialalle sopivassa sävellajissa. (Ruokonen 2016, 84.)

Musiikin kuuntelu liittyy musiikkikasvatukseen monin tavoin, muistuttaa Ruokonen (2016). Esimerkiksi uutta laulua opetellessa oppilaiden pitää kuunnella opettajan antamaa alkuaäntä, tempoa ja muita ohjeita. Jos laulua lauletaan mielessä ja jatketaan ääneen sovitusta kohdasta, kehitetään tässä sisäistä kuuntelutaitoa. Kuuntelukasvatuksessa voidaan rohkaista lasta liittämään musiikkiin omia mielikuvia ja ilmaisemaan niitä esimerkiksi liikkuen. Musiikin tuoma nautinto ja sen tarjoama kanava tunteiden purkamiseen ovat lapselle tärkeitä oppimiskokemuksia. Koulussa olisi hyvä vaalia myös sellaisia kuuntelutilanteita, joissa lapsi saa kuunnella rauhassa rentoutuen ja koki mielihyvää musiikista. (Ruokonen 2016, 165.)

Opettajan hiljainen tietäminen, pedagoginen läsnäolo ja aito vuorovaikutus mahdollistavat kokonaisvaltaisten pedagogisten hetkien syntyminen, analysoi Huhtinen-Hildén (2012, 108). Musiikkia opitaan aina musisoimalla ja musiikin oppimisen työtavat ovat toiminnallisia, pelillisiä, havainnollisia ja leikkilisiä, lisää Ruokonen (2016). Musiikissa on ehdottoman tärkeää, että jokainen oppilas saa kannustavaa palautetta ja kokee iloa sekä onnistumisen kokemuksia uusien asioiden oppimisesta. Musiikilliset tehtävät valitaan tukemaan jokaisen lapsen yksilöllistä musiikillista kehitystä. (Ruokonen 2016, 63–64.)

Opettaja ei voi pakottaa oppilastaan oppimaan, mutta hän voi tarjota inspiroivan ja monipuolisen oppimisympäristön, jossa lapsi voi tutkia ja kokeilla erilaisilla alueilla (Järvilehto 2015, 118). Huotilaisen (2019) mielestä sisäinen motivaatio oppimiseen ja toimintaan on suurin lahja, jonka opettaja voi oppilaalleen antaa. Aivoissamme on synnynnäinen oppimisen motivaatio, joka tarkoittaa sitä, että kun ponnistelun jälkeen huomaamme oppimista tapahtuneen, aivojen palkkiojärjestelmä palkitsee meidät mukavalla ololla ja hyvällä mielellä. Mitä enemmän saamme kokemuksia siitä, että kova työskentely johtaa oppimiseen, sitä suuremmaksi kasvaa motivaatio lähteä työskentelemään taas uuden oppimiskokemuksen saamiseksi. Kun lapsi oppii kuinka motivoivaa oppiminen voi olla, ja että työtä tekemällä ja

panostamalla voi saavuttaa oppimista, se kannustaa lasta työskentelemään haastavienkin asioiden kanssa ja antaa sitkeyttä jatkaa, vaikkei työn tulokset olisikaan heti näkyvillä. (Huotilainen 2019, 43–45.)

5 KOULUJEN OPPIMATERIAALIT

Jotta oppimateriaalit vetäisivät oppijoita todella puoleensa, on niiden Järvilehdon (2015) mielestä oltava todella hyvin toteutettuja ja autenttisia. Jos lapset eivät ole kiinnostuneita opetettavasta asiasta, ei tieto säily muistissa kovin pitkään. Oppimateriaalien tuotanto on kustannustoiminnan yksi suurimpia aloja, joten Järvilehto ihmettelee miksi oppimateriaaleista tehdään niin tylsiä. Jos oppimateriaalien sisältö on vain liimattu kuvituksen päälle, se ei luultavasti toimi erityisen hyvin. Kaikki eivät opi samalla tavoin, joten oppijoita olisi kannustettava tutkimaan erilaisia tapoja oppia, ja lasten pitäisi Järvilehdon mielestä altistua vapaasti erilaisille tavoille oppia, koska hyvin harva oppii tehokkaasti vain istumalla hiljaa kuunnellen. (Järvilehto 2015, 113–114.)

Koulujen oppimateriaaleissa on laulunopetuksen kannalta selviä ongelmia, kirjoittaa Valtasaari (2017) väitöskirjassaan *Kestääkö ääni? Laulunopetuksen vaikutus opettajaksi valmistuvien äänen laatuun ja ilmaisuun*. Koululaulujen sävellajit ovat madaltuneet ja ambitukset supistuneet 1980-luvulta lähtien. Tämä kehitys on tapahtunut samanaikaisesti laulun harjoittamiseen käytetyn ajan vähentymisen kanssa. Musiikin oppikirjoissa on jo pidemmän aikaa alennettu laulujen sävellajeja, mutta tämä ei kuitenkaan ratkaise laulamisen ääniongelmia. Perusongelma on lauluäänen eri rekistereiden ja niiden toiminnallisen yhteyden harjoituksen puute. Lasten laulunopetuksessa olisi hyvä antaa monipuolisia musiikillisiä kokemuksia, eikä laulunopetuksessa ole syytä rajoittaa vain tiettyihin musiikkigenreihin. Tällä Valtasaari viittaa siihen, että peruskoulun musisoinnin painopiste on vähitellen siirtynyt käytännössä lähes kokonaan rytmimusiikkiin. Opetuksessa on tärkeää tukea tervettä puhe- ja lauluäänen kehitystä, ja ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon lapsen fyysinen ja psyykinen kehitysvaihe. (Valtasaari 2017, 65.) Musiikin monipuolistuminen musiikintunneilla on Krokforsin (2017) mielestä hyvä asia, mutta olisi myös tärkeää huolehtia siitä, että soittaminen ja musiikin kuuntelu ei syrjäytä omaa laulamista. Lapsilla on oikeus laulaa ja oppia ilmaisemaan itseään musiikillisesti oman äänensä avulla. (Krokfors 2017, 152.)

Valtasaari (2017) mainitsee kuitenkin, että uusimmissa oppikirjoissa on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota laulamiseen. Oppikirjojen tekijät ovat siis ottaneet askeleen oikeaan suuntaan käyttäessään myös laulopedagogista tietoa hyväkseen. Pelkän kirjatieiden avulla ei kuitenkaan voida ratkaista nykyisen opettajankoulutuksen puutteita, jotka liittyvät

musiikinopettamisen valmiuksien saavuttamiseen. Hyvän musiikkikasvatuksen toteutumiseen kuuluvat oleellisesti opettajan tiedot ja taidot. Jos opettaja ei ole saanut äänenkoulutusta eikä hänellä ole kokemusta laulamisesta, kirjojen lyhyet teoreettiset tietopaketit äänenkäytöstä ja laulamisesta saattavat jäädä irrallisiksi äänentoiminnan kokonaisuuden syvemmästä ymmärtämisestä. (Valtasaari 2017, 66.)

5.1 Lastenlaulut

Lasten kanssa on loruilta ja laulettu Suomen kodeissa satojen vuosien ajan. 1860-luvun puolivälin jälkeen perustettujen opettajankoulutuslaitosten ja lastentarhojen mukana omien laulumme seuraksi tuli myös ulkomaisia lastenlauluja, kertoo Krokfors (2017). Tulevat opettajat matkustivat Eurooppaan opiskelemaan ja toivat mukanaan saksankielisiä lastenlauluja, joista tehtiin erilaisia suomennoksia. Lastentarhojen kautta suomalaisille lapsille laulettavaksi tuli myös pohjoismaisia lastenlauluja, (kuten *Jänis istui maassa torkkuen* ja *Hämä-hämä-häkki*) joista osa kuuluu edelleen päiväkotien perusohjelmistoon ja lapsiperheiden arkeen. Opettajien kouluttajina toimineet P.J. Hannikainen ja Mikael Nyberg loivat 1800-luvulla koululapsille uusia koululauluja kotimaisista aiheista, joista muutamat, kuten *Oravan pesä*, *Suojelusenkeli* ja *Pikku Inkerin laulu* ovat kestäneet aikaa niin hyvin, että niitä lauletaan ja levytetään edelleen. (Krokfors 2017, 153.)

Monet suomalaiset opettajien kouluttajat ja musiikinopettajat ovat vuosikymmenten kuluessa tehneet lauluja lapsille eri tilanteisiin ja tilaisuuksiin, Krokfors (2017) jatkaa. Ellen Urhon ja Liisa Tenkun musiikin alkuopetukseen tarkoitettu kirjasarja, vuonna 1972 julkaistu *Vihreä Viserryskone*, aloitti suomalaisessa musiikkikasvatuksessa uuden aikakauden. Pedagogisten näkemystensä lisäksi kirja toi lasten laulettavaksi aineistoa eri puolilta maailmaa. Uusia hyviä lastenlauluja luodaan jatkuvasti, ja Krokfors muistuttaa, että niille on hyvä jättää tilaa, kun suunnitellaan pitkän ajanjakson lauluohjelmistoa omalle ryhmälle. (Krokfors 2017, 153–154.)

Ruokosen (2016, 56) mielestä jokaisella lapsella on oikeus omaan lastenlaulukulttuuriin. Esi- ja alkuopetukseen suunnitellut oppi- ja laulukirjat sekä muu lastenlauluohjelmisto toimivat hyvänä apuna lauluohjelmiston suunnittelussa. Lauluohjelmisto tulee lapsille tutuksi vain laulamalla, ja lauluohjelmiston on hyvä olla monipuolista, liikuntaa ja laululeikkejä sisältäviä.

Laulamisen voi liittää kaikkeen oppimiseen, osan lauluista voi valita tukemaan musiikin kielen oppimista ja osan toimimaan apuna jonkin toisen asian oppimisessa. (Ruokonen 2016, 147.)

Lastenlaulujen laajasta kirjosta löytyy jokaisen lapsiryhmän tarpeisiin sopivaa, ja ohjaajan omia taitoja vastaavaa ohjelmistoa, jatkaa Krokfors (2017, 156). Valtasaari (2017) selittää, että lastenlaulut ovat luonteeltaan puheenomaisia ja ambitukseltaan noin oktaavin laajuisia. Lastenlaulujen melodiat liikkuvat pääosin yksiviivaisella alueella, ja niiden korkeimmat äänet saattavat ulottua kaksiviivaiselle alueelle. Laulujen laulaminen lapsen äänentoiminnan kannalta luonnolliselta korkeudelta ei pitäisi siis olla laulamiseen harjaantuneelle aikuiselle ongelma. Lastenlauluista voidaan helposti osoittaa, kuinka luontevasti puhe voi jatkua laulussa. Opettajan laulutapa mukautuu laulun ilmaisulliseen luonteeseen ja musiikilliseen rakenteeseen, kun laulamista lähestytään tekstistä käsin. Tämä antaa tilaa myös lapsen oman äänen mahdollisuuksille. (Valtasaari 2017, 141.)

Krokfors (2017) korostaa, että lasten kanssa laulettavia lauluja on aiheellista valita sopivan suppea määrä, joka voidaan todella oppia. Lapset eivät helposti kyllästy tuttujen asioiden toistamiseen. Samojen laulujen kertaaminen tarpeeksi usein ja pitkään tuottaa osaamisen iloa ja syventää todellista oppimista. Jotta opettajakin jaksaa innostua lauluista päivästä ja vuodesta toiseen, on musiikillista ohjelmistoa hyvä päivittää aika ajoin. Laulettavien laulujen valinnassa on tärkeää ottaa huomioon lasten eri edellytykset osallistua laulamiseen. Saman laulun laulaminen yhdessä edellyttää lapselta laulu- ja kuuntelukyvyn lisäksi sosiaalisia valmiuksia, keskittymistä ja huomioon ottamista. Kun laulu on tarpeeksi helppo ja kaikille tuttu, tottumattominkin pystyy osallistumaan laulamiseen turvallisesti. Onnistuminen rohkaisee jatkamaan uusienkin laulujen parissa. (Krokfors 2017, 155–157.)

5.2 Laululeikit ja lorut

Luova ajattelu saa elinvoimansa leikkimisestä ja hauskuudesta, muistuttaa Järvilehto (2015). Leikkiminen ja leikkisyys ovat luovan ajattelun tärkeimpiä aineksia, ja kyky leikkiä on luovan ajattelun ytimessä. Leikkiminen on ratkaisevan tärkeää myös oppimisen kannalta, ja yksi tehokkaimpia tapoja oppia uusia asioita. (Järvilehto 2015, 84–86.) Tiainen ja Välimäki (2015) jatkavat, että leikki on välttämätöntä lapsen emotionaalille, sosiaaliselle, kognitiiviselle ja

motoriselle kehitykselle. Leikin avulla lapsi käsittelee asioita ja tunteita, matkii arjen tilanteita ja harjoittelee erilaisia rooleja. Yhdessä leikkiminen opettaa lapselle sosiaalisuutta ja toisten kanssa toimimista. (Tiainen & Välimäki 2015, 13.)

Lindeberg-Piironen ja Ruokosen (2017) mielestä leikkiä ja mielikuvitusta ei saisi missään vaiheessa unohtaa opetus- ja kasvatustilanteissa. Kasvattajan tulisi hyödyntää leikkiä työssään aina kun mahdollista, sillä musisoinnissa ja leikkimisessä pätevät samat lainalaisuudet, jotka saavat aikaan flow-tilan. Musiikkiin perehtyminen toiminnallisesti edistää asioiden oppimista, kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa ja kokonaisvaltaista kasvamista ihmisinä. (Lindeberg-Piironen & Ruokonen 2017, 377.)

Laululla voi rytmittää lähes mitä tahansa liikunnallisia leikkejä, ja musiikki on kautta aikojen ollut mukana lasten erilaisissa leikeissä. Lapsi saa tunnetuista lauluista innostusta ja aiheita uusiin leikkeihinsä. Tolonen (2010) toteaa, että joskus lauluissa leikki on lähes oleellisempaa kuin itse laulaminen. Monet tämän päivän tutut laulut tunnetaan leikkiliikkeistään, joihin sekä aikuisten että lasten on hauska ja helppo osallistua. Leikki auttaa muistamaan sanoja ja laulun rakennetta, rytmittää laulua ja tekee laulun kokemisesta kokonaisvaltaisemman elämyksen. Liike auttaa lasta oppimaan monia musiikillisia asioita kuin huomaamatta. (Tolonen 2010, 32–33.)

Esi- ja alkuopetusikäisen lapsen oivaltava musiikin oppiminen pohjaa leikkillisyydelle ja mielikuvien käytölle. Krokforsin (2017) mielestä lauluohjelmistoon tulisi kuulua monia laululeikkejä, joihin liittyy ohjattu tai itse keksitty laululeikki. Laulaessa ja loruillessa kehittyvä luonteva kyky käyttää omaa ääntä. Terve ja ilmeikäs äänenkäyttö vahvistaa lapsen itsetuntoa vuorovaikutussuhteissa, ja antaa parhaat mahdollisuudet kommunikointiin. Lorujen tärkein aines on rytmi, mutta yksinkertaisiakin loruja voidaan maustaa vaihtelemalla äänenvoimakkuutta, sävyjä, tempoja ja sävelkorkeutta (Krokfors 2017, 144.) Lauluja ja ääniharjoituksia valitessa on lähdettävä siitä, että ne antavat sävelalueeltaan ja ulottuvuudeltaan useimmille lapsille luonnolliset äänelliset edellytykset osallistua lauluun. Koistinen (2003) muistuttaa kasvattajia siitä, että terve ja luonnollinen äänenkäyttö niin laulussa kuin puheessakin on erottamaton osa lapsen kehittyvää persoonallisuutta. Ääniharjoitusten ja laulujen valinnalla kasvattajat voivat vaikuttaa siihen mielihyvän tunteeseen, jolla lapset luonnollisesti suhtautuvat laulamiseen. (Koistinen 2003, 95.)

5.3 Uuden laulun opettaminen

Laulun oppiminen on prosessi, joka vaatii aina toistoja ja harjoitusta. Ruokosen (2016) mielestä laulaminen on lapselle musiikillinen elämys, jonka luomisesta laulua opettavalla aikuisella on vastuu. Lapset oppivat lauluja myös äänitteitä kuunnellen, ja usein heillä saattaa olla lempilauluja, joita he toivovat opetettavan koko luokalle. Ruokonen kehottaa käyttämään laadukkaita lastenlauluäänitteitä apuna, jos opettaja on epävarma omasta puhtaasti laulamisen kyvystään. Lapsella on oikeus kuulla laulu niin kuin se on sävelletty, jotta hänellä on mahdollisuus oppia se oikein. (Ruokonen 2016, 150.)

Ruokonen (2016) jatkaa, että on monia tapoja opettaa lapsille uusi laulu. Se, miten opetettava menetelmä valitaan, on yhteydessä siihen, millainen laulu on, ja mihin tilanteeseen uuden laulun oppiminen liittyy. Opetettava laulu valitaan lapsen iälle ja musiikilliselle kehitysvaiheelle sopivaksi, ja opettajan tehtävä on löytää sellaisia lauluja, jotka ovat sisällöltään lapsille sopivia ja kiehtovia. Uutta laulua opettaessa tavoitteena on syvätason oppiminen, joka tarkoittaa sitä, että lapsi oppii laulun niin hyvin, että hän pystyy laulamaan sen itsenäisesti ilman opettajan apua ja nauttii laulamisestaan. Laulun oppiminen jatkuu usealla musiikintunnilla. (Ruokonen 2016, 150.)

Laulun säestäminen opetteluvaiheessa ei Krokforsin (2017) mielestä ole välttämätöntä, tai edes suotavaa, koska lapsen oma ääni peittyy helposti säestyksen alle. Näin voi käydä erityisesti silloin, jos ohjaaja soittaa pianoa niin, ettei lapsi näe hänen kasvojaan. Ohjaajan huulten liikkeiden katsominen ja ilmeiden seuraaminen helpottaa laulun sanojen oppimista. Krokfors suosittelee laulun opetteluvaiheessa katsekontaktin mahdollistavia soittimia, kuten kitaraa, ukulelea tai kanteletta. (Krokfors 2017, 161.)

Ruokonen (2016) mainitsee, että lapset oppivat parhaiten toistamalla, joten sen vuoksi kaikulaulu toimii parhaiten esi- ja alkuopetusikäisten laulunopetuksessa. Lapset toistavat helpommin malliksi laulettua, kuin soittamalla kuullun sävelmän tai intervallin. (Ruokonen 2016, 39.) Kaikulaulumenetelmä soveltuu moniin lauluihin, lisää Krokfors (2017). Loruilu saattaa rohkaista käyttämään ääntä paremmin kuin laulaminen, sillä kaikki lapset eivät halua, tai uskalla laulaa. Loru, jossa ei ole varsinaista melodiaa, mutta tempo, säveltaso ja tunnelma vaihtuvat, voidaan käyttää pehmeänä siirtymisenä laulamiseen. (Krokfors 2017, 161.)

Ohjaajan persoona on tärkeässä asemassa siinä, että lapset todella oppivat opetettavan laulun. Krokfors (2017) listaa ohjeita uuden laulun opettamiseen ja kannustaa ohjaajaa käyttämään niitä itselleen soveltuvalla tavalla. Opettajan tulee sisäistää opetettava laulu, ja valita sille lapsille luonteva sävellaji. Opettajan laulaessa uutta laulua, hän voi hahmottaa melodiakulkua käyttäen liikuttamalla. Kun laulua lauletaan yhdessä, on laulun alkamista hyvä ilmaista joko rytmikkäällä alkusoitolla tai antamalla selkeä alkuääni ja esitystempo. Kun laulu on opittu, kehottaa Krokfors kertaamaan laulua vielä 2-3 kertaa. Kertaaminen vahvistaa laulun omaksumista ja tuo lapsille turvallisen tunteen. Lauluja kannattaa mieluummin kerrata kuin laajentaa laulustoa. Lauluihin voi keksiä erilaisia leikkejä, tai lapset voivat säestää laulua rytmi- tai laattasoittimin. Lapset jaksavat laulaa samoja lauluja yhä uudelleen, sillä heistä tuntuu turvalliselta toistaa tuttua laulua ja he nauttivat osaamisestaan. (Krokfors 2017, 163–164.)

6 OPETTAJA MUSIIKIN- JA LAULUNOPETTAJANA

Opettaja antaa lapselle mallin ja voi parhaimmillaan innostaa ja rohkaista elinikäiseen harrastukseen ja kyvyille nauttia musiikista. Opettajan ajatukset itsestään ja ammattiroolistaan kertovat millaisena hän näkee opetustilanteen kokonaisuuden ja vaikutuksensa oppijan oppimiseen. (Huhtinen-Hildén 2012, 108.) Aikuinen on tärkeä malli lapselle oikean laulutavan ja äänenkäytön oppimisessa, sillä lapsi oppii matkimisen kautta, muistuttaa Ruokonen (2016, 52). Lindeberg (2005) korostaa, että opettajan on rohkeasti panostettava laulukasvatukseen silloin, kun oppilaille ei ole vielä syntynyt mielensisäisiä, fyysisiä tai sosiaalisia ennakkoluuloja tai esteitä laulamista kohtaan. Maaperä laulamisen ja muun musisoinnin taitojen oppimiselle on hedelmällisempää alakoulussa kuin myöhäisemmällä iällä, joten se tuo ison haasteen opettajalle. Opettaja luo myönteisen ilmapiirin, mikä säteilee oppilaisiin ja saa nämä innostumaan laumisesta. Laulaminen koetaan toiminnallisena, se luo ryhmähenkeä, jonka avulla yksilö tuntee kuuluvansa joukkoon. (Lindeberg 2005, 107.) Pihkanen (2011b) lisää, että kasvattajien tulisi aika ajoin pohtia antamansa opetuksen seurauksia ja motiiveja, oli kysymys sitten koulun tai kodin antamasta opetuksesta. Lapsille laulamista opetetaan pääsääntöisesti ryhmässä, joten lasten lauluopetustilanteissa keskeisiksi nousevat ryhmäpedagogiikkaan ja dynamiikkaan liittyvät näkökulmat. (Pihkanen 2011b, 8.)

6.1 Opettajan ja oppilaan vuorovaikutus

Ruokonen (2016) korostaa, että musiikin opetuksen tavoitteena on synnyttää uusia oivalluksia ja aktiivista toimintaa. Esi- ja alkuopetuksen musiikkikasvatus pohjaa oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, lähiympäristön ja lasta ympäröivien yhteisöjen kanssa. Musiikkikasvatus lähtee liikkeelle jokaisen lapsen kehitystasolta tukien sitä innostavasti ja hienovaraisesti. Lapsen kehollisuus on voimakkaasti läsnä moniaistisissa havainnoissa, kokemisessa ja tuntemisessa, jotka liittyvät musiikkiin ja sen ilmaisumuotoihin. Tärkeintä oppimisessa on lapsen kannustaminen, ja lapsen mahdollisuuksiin ja oppimiseen luottaminen. Musiikilla voidaan luoda vahvoja kokemuksia yhteenkuulumisesta, joten myönteisten tunnekokemusten merkitys on alkuopetuksessa keskeisessä roolissa. (Ruokonen 2016, 60–61.)

Hongisto-Åbergin ym. (1994) mielestä on tärkeää, että niin musiikkikasvatuksessa kuin kaikessa muussakin kasvatuksessa välitämme aidosti siitä, mitä teemme. Lapsi vaistoa usein opettajan sanattomat viestit, ja jos tavoitteenamme on kasvattaa lapsista itseään ilmaisevia, sosiaalisia ja kuuntelevia yksilöitä, on meidän itse annettava siihen sopiva malli. Se, että lapsi kuuntelee opettajan antamia ohjeita, edellyttää sitä että opettaja vuorollaan kuuntelee oppilaita. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 17.) Jos opettaja nauttii työstään, se heijastuu oppilaisiin ja synnyttää positiivista ilmapiiriä.

Korkeamäki (2011) selventää, että vuorovaikutus ja kommunikointi eivät rajoitu ainoastaan puheeseen, vaan ne sisältävät ilmeet, eleet ja kielen, joiden viesti on sidoksissa tunteisiin. Tämän takia niin lapset kuin aikuisetkin ovat vuorovaikutustilanteissa mukana kokonaisvaltaisesti ja reagoivat koko persoonallaan. Kommunikointitapa määrittää ryhmässä vallitsevaa ilmapiiriä. Opettaja toimii roolimallina kommunikointiin sekä tapaan suhtautua toisiin arvostaen ja hyväksyen. Lähtökohdana lapsen kohtaamiselle ja hyvälle vuorovaikutukselle on lapsen tunteminen, paneutuminen lapsen asiaan ja sen arvostaminen, sekä aikuisen hyvä tilannetaju. Kun kommunikointi on turvallista ja vuorovaikutteista, se lisää avun pyytämistä ja käyttämistä, käsitteellistämistä, päättelyä ja motivaatiota. (Korkeamäki 2011, 45.)

6.2 Opettajan taidot

Opettajan oma positiivinen asenne, innostus, esimerkit ja ohjaaminen musiikilliseen toimintaan ovat ratkaisevia lapsen myönteisen musiikkisuhteen edistämiseksi, muistuttaa Ruokonen (2016). Leikkiminen ja mielikuvitus kuuluvat lapsen maailmaan, ja jokaisella lapsella on oikeus oppia ja rakentaa maailmaansa omalla tavallaan, omista lähtökohdistaan käsin. Musiikkikasvatuksella on mahdollisuus vaalia tätä leikin ja mielikuvituksen mahdollisuutta yhteisöllisessä ja yksilöllisessä toiminnassa sekä luovassa tuottamisessa. (Ruokonen 2016, 59–60.)

Huotilainen (2019) korostaa, ettei opettajalla tarvitse olla erityisiä musiikillisiä taitoja käyttääkseen laulua opetuksessa, vaan tavallinen yhteislaulutaito riittää. Opettaja toimii oppilailleen innostajana ja ääntämisen mallina, joten hänen ei tarvitse laulaa oikein, puhtaasti

tai nuotilleen. Tarvittaessa taustalla voidaan käyttää myös äänitettyä musiikkia. (Huotilainen 2019, 165.) Opettajat, jotka todella herättävät innostuksen, ovat niitä jotka jäävät vahvasti oppijoiden mieleen. Opettajan rooli ei ole ainoastaan opettaa, vaan opettajan rooli on ensisijaisesti tarjota monipuolinen ympäristö, jossa voi oppia sekä inspiroitua uuden oppimiseen. (Järvilehto 2015, 120.)

Musiikin tekemiseen ja laulamiseen tarvitaan koko keho. Musisoinnissa kehollisuuteen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota, koska sointi on riippuvainen luonnollisista liikkeille ja kehon jaksamisesta, painottaa Porander (2013). Opettajalla on lukemattomia keinoja opettaa lasta hyvään kehon käyttöön. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa, vaan jokainen opettaja luo oman tapansa opettaa kehollisia asioita, ja taitava opettaja pystyy mukauttamaan opetuksensa eri oppilaille sopivaksi. Tasapainoinen keho, jossa kädet ja hengitys ovat vapaat, muodostaa pohjan hallituille soitto- ja laulutekniikoille. (Porander 2013, 138.)

Ruokonen (2016) lisää, että opettajan hyvä loru- ja lauluvarasto sekä musiikintuntemus ovat keskeisessä osassa kun luodaan musiikillista oppimisympäristöä. Mitä enemmän opettajalla on ulkoa osattua laulumateriaalia, sitä spontaanimminkin hän voi liittää musiikkikasvatusta eri tilanteisiin ja opittaviin ilmiöihin. Vaikka tämä osa-alue kehittyy opettajan ammatissa kokemuksen myötä, vaatii se myös oma-aloitteisuutta tutustua lastenlauluihin laulaen, soittaen, liikkuen ja tanssien, tai täydennyskoulutuksissa. Ruokonen kehottaa myös hyödyntämään verkosta löytyvien luvallisten kanavien äänitetarjontaa lauluohjelmiston laajentamisessa. (Ruokonen 2016, 157–158.)

Pihkanen (2011b) toteaa, että nais- ja miesopettajilla on erilaisia heikkouksia ja vahvuuksia toimiessaan lapsen äänellisenä esimerkkinä. Lapsen on helpompi samaistaa oma äänensä naisääneen, joka soi samassa oktaavialassa. Esimerkiksi yksittäisten sävelten ja melodianpätkien toistaminen on helpompaa naisopettajan esimerkin mukaan kuin jos lauluesimerkkiä antaa mies. Toisaalta riski lapsen liialliseen äänelliseen samaistumiseen, kuten liian aikuismaisen, tumman äänensävyyn tai laajan vibraton matkimiseen on suurempi. Miesopettajan laulaessa lasta matalammassa oktaavialassa lapsen riski liialliseen aikuisääneen pienenee, mutta sävelten toistaminen miesäänimallista on haastavampaa. (Pihkanen 2011b, 34.)

Valtasaari (2017) tutki väitöskirjassaan myös opettajien äänihäiriöitä ja laulopedagogiikan mahdollisuuksia ääniongelmien ehkäisyyn. Aikuiset saattavat laulattaa lapsia heidän

äänielimistönsä kehitysvaiheeseen nähden liian matalalta, mikä estää lasta yhtymästä lauluun hänen omalle äänelleen luontaiselta korkeudelta. Opettajan äänenlaadulla on oppimistapahtumassa suuri merkitys, ja opettajan äänentoiminnan ongelmat voivat vaikuttaa myös oppilaiden oman äänenkäytön kehitykseen. Valtasaaren mukaan on melko tavallista, että lasten parissa työskentelevät varhaiskasvattajat ja opettajat saattavat laulattaa lapsia jopa pienen oktaavin alueella. Yksipuolisesti rintarekisterissä laulaminen antaa lapselle puutteellisen mallin lauluäänen toiminnan mahdollisuuksista, ja rasittaa opettajan omaa ääntä. (Valtasaari 2014, 14-15, 62.)

6.3 Työelämän odotukset

Hongisto-Åberg ym. (1994) muistuttavat, että laulaminen ja sen opettaminen ei saisi perustua velvollisuuteen tai pakotteisiin, vaan tarpeeseen ilmaista itseään myös laulaen. Laulamisen pitäisi olla ilmaisukanava ja voimavara, joka on jokaisen ihmisen käytössä. Koulumaailmassa ja varhaiskasvatuksen alalla työskentelevillä on siis suuri vastuu laulamisen taidon ja äänenkäytön kehittämistä. Lapsia tulisi innostaa erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen ja oman äänensä löytämiseen. Kasvattajilla on vastuu sekä lapsille antamastaan mallista että kasvatuksensa kohteena olevan ikäluokan valmiuksista. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 106.)

Vesioja (2006) kirjoittaa, että peruskoulun ja opettajankoulutuksen musiikinopetuksen tuntimäärät ovat kovin vähäisiä siihen nähden, mitä opetussuunnitelman mukaan musiikinopetuksen tulisi sisältää. Vuoden 2004 opetussuunnitelman mukaan musiikin opetuksen painopiste oli aktiivisessa musiikin tekemisessä, mutta viikkotunnit ovat vuosien mittaan vain vähentyneet. Vesioja on huolissaan siitä, millaisia kokemuksia lapsi saa musiikista, jos musiikkia opettaa laulu- ja soittotaidoton opettaja, ehkä jopa vastentahtoisesti. Jotta laulutaidon harjoittamiselle jäisi riittävästi aikaa, pitäisi opetuksen tuntimääriä nimenomaan lisätä sekä panostaa luokanopettajan koulutukseen niin, että opettajilla olisi valmiuksia laulattaa oppilaita koulussa. (Vesioja 2006, 2-3.)

Suomalaisten laulutaidon ja äänenkäytön heikkenemisestä on oltu huolissaan jo vuosia, ja Lindeberg (2009) mainitsee kuulevansa usein viestejä siitä, että laulaminen ei voi hyvin suomalaisessa koulussa. Lindeberg toteaa, että kun pohditaan laulamista ja laulujen oppimista

Suomessa, ovat lastentarhanopettajat ja luokanopettajat tässä avainasemassa. Lindeberg tutki väitöskirjaansa luokanopettajaopiskelijoiden kokemuksia laulamista ja laulamisen merkitystä nuorille aikuisille. Opettajankoulutus kontekstissa tämän tarkastelu on tärkeää, koska jotta laulaminen ja äänenkäytön opetus säilyisi tärkeänä osana suomalaista musiikkikasvatusta, täytyy tulevien opettajien myös arvostaa laulamista. (Lindeberg 2009, 233–234.)

Valtasaaren (2017) mielestä opetussuunnitelmiin kirjatut ylevät pyrkimykset eivät takaa tasa-arvoisen ja laadukkaan musiikkikasvatuksen toteutumista eri puolilla Suomea, ellei koulutuspolitiikassa kiinnitetä huomiota opettajankoulutuksen antamiin musiikillisiin valmiuksiin. Jos opettaja itse on saavuttanut riittävästi musiikillisia taitoja oman lapsuuden ja nuoruuden musiikkiharrastuksen kautta, on hänen mahdollista luoda innostava musiikkisuhde myös oppilailleen. Musiikkiin suunnatut resurssit ovat opettajankoulutuksessa kuitenkin heikentyneet niin paljon, että nykyinen varhaiskasvattajien ja luokanopettajien koulutus antaa opettajille puutteelliset valmiudet huolehtia laadukkaasta musiikkikasvatuksesta. Jopa musiikkikasvattajien koulutuksessa lasten ja nuorten laulunopetus on jäänyt vähälle huomiolle. (Valtasaari 2017, 59–60.)

6.4 Opintojen antamat valmiudet

Jokaisella koululaisella on oikeus saada pätevyydeltään asianmukaista musiikinopetusta, painotti Tereska jo vuonna 2003. Suomen kaltaisessa sivistysmaassa kouluviranomaisten sekä yliopisto- ja korkeakoulutason päättäjien on varmistettava, että ”musiikillinen oikeusturva” toteutuu jokaisen lapsen kohdalla. Tereska lisää, että luokanopettajien koulutuksessa opiskelijoiden on saatava riittävät valmiudet musiikin opettamiseen, jotta musiikkiperinteemme laulaen ja soittaen jatkuu myös seuraaville sukupolville. (Tereska 2003, 205.) Musiikkikasvatuksen tulevaisuus on siis herättänyt huolta, ja asiaa on tutkittu jo pian usean vuosikymmenen ajan. Tereskan tutkimuksen jälkeen tilanne ei suinkaan ole parantunut, vaan musiikkikasvatuksen tulevaisuus tuntuu olevan jatkuvasti vaakalaudalla. Useiden sekä kotimaisten että kansainvälisten tutkimusten tuloksista voi nähdä musiikin monet hyödyt jopa yhteiskunnallisessa mittakaavassa, mutta silti opettajankoulutuksessa taito- ja taideaineiden kurssit ovat vain vähentyneet tai niiden laajuudet pienentyneet.

Valtasaari (2017) tutki väitöskirjansa taustatutkimukseen suomalaisten yliopistojen lastentarhan- ja luokanopettajakoulutuksen voimassa olevia opetussuunnitelmia. Kaikille opettajille tarkoitettuun kokonaisuuteen on musiikkia resursoitu yliopistosta riippuen vain 3-8 opintopistettä. Tavoitteena musiikkiopinnoissa on antaa opettajalle valmiuksia musiikin opettamiseen päiväkodeissa ja peruskoulun 1–6 luokilla. Pakollinen musiikin opintojen kokonaisuus ei sisällä missään yliopistossa tavoitteellista laulutaidon koulutusta. Laulukoulutusta antavat musiikinopettajat, joilta saattaa puuttua varsinaiset äänenkouluttajan laulupedagogiset opinnot. Laulua opiskellaan vain ryhmätuntien yhteydessä, ja Valtasaaren tutkimuksen mukaan yliopisto-opettajat kokevat tämän haastavana. Yksilöllisten ongelmien korjaaminen ei ole mahdollista suurissa ryhmissä. (Valtasaari 2017, 68–69.)

Laulamisella ja musiikilla tiedetään olevan positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen, mutta tutkimustiedosta huolimatta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä koululaulun asema on viimeisten vuosikymmenten aikana heikentynyt, jatkaa Valtasaari (2017). Opettajankoulutuksen painotus musiikin ja laulunopetuksen osalta näyttävät Valtasaaren mielestä heijastuvan koko suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Valtasaari näkee opettajankoulutusohjelmissa kehityksen, jonka mukaan opettajat saavat puutteelliset valmiudet lasten musiikkikasvatuksesta huolehtimiseen. Useissa lasten laulunkehitystä käsittelevissä tutkimuksissa osoitetaan, että opettajan omalla laulutaidolla on paljon merkitystä lapsen laulutaidon kehitykselle, mutta kuitenkin monelta opettajalta puuttuu systemaattinen puhe- ja lauluäänen koulutus. (Valtasaari 2017, 14.)

Tereska (2003) painottaa, että opettajankoulutukseen tuleville musiikin saralla aloitteleville opiskelijoille tulisi taata mahdollisuus riittävien taitojen hankkimiseen. Musiikin lisäksi kasvatustieteen alueella vähennetään myös muita taito- ja taideaineiden opintoja. On tavallaan opiskelijoiden pettämistä tarjota koulutus, jonka jälkeen opiskelijalla ei ole tarpeellisia valmiuksia käytännön opetustilanteiden hoitamiseen (Tereska 2003, 203-204). Myös Lindeberg (2009) korostaa, että opettajankoulutuksessa pitäisi olla mahdollisuuksia ja aikaa opastaa tulevia opettajia laulamisen ja äänenkäytön kysymyksissä, sillä opettajan oma ääni on se opetusväline, jonka oletetaan kestävän läpi koko työuran. Heikko musiikillinen minäkäsitys voi lisätä opettajan työstressiä ja vaikuttaa myös opettajan yleiseen minäkäsitykseen. (Lindeberg 2009, 242.)

Pihkanen (2011a) ilmaisee huolensa musiikkikasvatuksen koulutusohjelman lauluopinnoista, joissa pääsääntöisesti keskitytään aikuisten opiskelijoiden oman äänenkäytön koulutukseen, eikä lasten laulunopetusta varten anneta ohjeistuksia tai oppimateriaaleja. Luokanopettajakoulutuksen lasten laulunopetukseen annettava koulutus on sitäkin vähäisempää. Lasten ja nuorten laulunopetukseen liittyvän materiaalin, tutkimuksen ja koulutuksen puutteen seurauksena voi olla, että lasten laulunopetuksen ammatteihin kouluttaudutaan entistä vähemmän, ja kouluissa laulaminen vähenee entisestään. (Pihkanen 2011a, 7–8.)

Koska luokanopettajakoulutuksen musiikin opintoja on 1990-luvulta lähtien jatkuvasti supistettu, kirjoitti Vesioja (2006) väitöskirjassaan jo 15 vuotta sitten, että musiikkikasvatuksen tulevaisuus Suomessa ei näyttäydy kovin valoisaan. Musiikkikasvatuksen merkitystä on korostettu Suomessa monin eri tavoin, mutta musiikin tuntimääriä on siitä huolimatta jatkuvasti vähennetty. (Vesioja 2006, 41–42.) Suomen vuonna 2019 julkaistun väitöskirjatutkimuksen tuloksista ilmenikin, että vaikka puolet tutkimuksiin osallistuneista opiskelijoista suhtautuivat musiikin opettamiseen myönteisesti, vain kolmasosa haluaisi opettaa sitä tulevaisuudessa, ja suurin osa ei. Vain kuusi prosenttia tutkimukseen osallistuneista kokivat olevansa musiikin opettamiseen täysin päteviä, kun taas suurin osa arvioi itsensä epäpäteviksi. (Suomi 2019, 174.)

Väitöskirjassaan *Pätevä musiikin opettamiseen? Luokanopettajaksi valmistuvan musiikillinen kompetenssi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden näkökulmasta* Henna Suomi (2019) toteaa, että taito- ja taideaineiden asema luokanopettajakoulutuksessa on nykyään lähes marginaalinen, eikä koulutus pysty tarjoamaan kaikkea, mitä ammattitaitoisen luokanopettajan tulisi musiikinopetuksessa hallita. Pääsyvaatimuksissa ei myöskään painoteta musiikillista osaamista tai harrastuneisuutta, joten opiskelijat ovat musiikillisilta valmiuksiltaan hyvin eritasoisia. Harvalla opiskelijalla on kokemusta musiikin opetuksesta ennen ammatillista koulutusta, ja usein mahdollisuus pedagogisen sisältötiedon kehittymiselle saadaan vasta opetusharjoittelussa. Harjoittelussa nimenomaan harjoitellaan esimerkiksi uuden laulun opettamista oppilaille. (Suomi 2019, 17, 56.) Harjoittelujaksoissa on kuitenkin mahdollisuus, että itse musiikin harjoittelutunnit jäävät todella vähälle, koska luokanopettajien harjoitteluihin sisältyy niin paljon muita opetettavia aineita ja pidettäviä tunteja.

7 TUTKIMUSASETELMA

7.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset, joiden perusteella lähdin tekemään tutkimustani, olivat seuraavat:

Mikä on musiikin ja laulamisen asema alkuopetuksessa?

Missä tilanteissa ja kuinka paljon musiikkia ja laulua hyödynnetään?

Miten opettajan oma harrastuneisuus vaikuttaa musiikin hyödyntämiseen alkuopetuksessa?

Alkuopetuksessa ja koko alakoulun opetussuunnitelmassa musiikintunteja on huolestuttavan vähän, joten opettajan oma aktiivisuus musiikin lisäämisestä muille oppitunneille on tärkeässä osassa. Rohkaiseeko opettajankoulutus ja käytössä olevat materiaalit opettajia hyödyntämään musiikkia koulussa, vaikka opettajan oma harrastuneisuus tai taitotaso ei olisi korkea? Olin myös kiinnostunut selvittämään pitkän työuran tehneiltä opettajilta mitä materiaaleja heillä on käytössään, kuinka he hyödyntävät niitä, ja kuinka he kytkevät musiikkia, lauluja ja loruja muuhun opetukseen. Opiskelen sekä musiikin- että luokanopettajaksi, joten koin musiikin hyödyntämisen koulussa heti ensimmäisestä luokasta lähtien kiinnostavaksi teemaksi. Musiikinopetus alkuopetuksessa on usein luokan oman opettajan vastuulla, joten 1. ja 2. -luokkalaiset oppilaat saattavat saada hyvinkin eritasoista musiikinopetusta paikkakunnasta ja opettajasta riippuen.

7.2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto

Tutkimuksessani oli tavoitteena selvittää musiikin ja laulamisen merkitystä osana alkuopetusta. Haastattelujen lisäksi seurasin opettajien opetusta, jolloin näin opettajien haastatteluissa mainitsemia työtapoja käytännössä. Laulamisen ja musiikin hyödyistä on paljon tutkittua tietoa, mutta musiikin asemasta koulussa on oltu pitkään myös huolissaan.

Toteutin tutkimukseni tapaustutkimuksena, jossa haastattelin kolmea alakoulun opettajaa kahdesta eri koulusta. Käytin tutkielmani aineistonkeruumenetelmänä asiantuntijahaastattelua

ja osallistuvaa havainnointia. Tunteja seuratessani tein muistiinpanoja ja osallistuin opetuksen musiikkihetkiin toimien lasten mukana myös itse, opettajan ohjeiden mukaisesti. Haastateltavikseni valikoitui opettajia, jotka ovat tehneet pitkän työuran alakoulussa ja alkuopetuksessa. Haastatteleman opettajat ovat toimineet opettajina 15-30 vuotta. Seurasin kahden opettajan opetusta neljän päivän ja 16 oppitunnin ajan. Toteutin haastattelut samalla viikolla havainnoinnin kanssa. Vuonna 2020 toimintaan vaikuttanut koronavirus-pandemia esti minua seuraamasta yhden haastatteleman opettajan opetusta, sillä koulut eivät vastaanottaneet ulkopuolisia aikuisia koulurakennuksiin syksyllä 2020. Koin kuitenkin, että kolmannen opettajan näkemykset olivat tarpeen tutkimuksen tulosten luotettavuuden kannalta.

Käytin aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Eskola ja Suoranta (1998) selittävät, että haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa kumpikin osapuoli vaikuttaa toisiinsa. Haastattelu on tutkijan aloitteesta tapahtuvaa, tutkijan johdattelemaa keskustelua. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on määrätty etukäteen. Kysymyksillä ei välttämättä ole tarkkaa järjestystä tai muotoa, mutta rungon avulla haastattelija varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään haastateltavien kanssa läpi. Teemojen avulla voidaan varmistaa, että jokaisen haastateltavan kanssa keskustellaan samoista asioista. Teemahaastattelu on muodoltaan avoin, ja vastaaja saa puhua vapaamuotoisesti. Teemojen avulla tutkija voi muodostaa haastatteluista konkreettisen kehikon, jolloin litteroitua haastatteluaineistoa voi lähestyä jäsentyneemmin. (Eskola & Suoranta 1998, 63–65.)

Haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus, kirjoittavat Tuomi ja Sarajärvi (2018). Haastattelijalla on mahdollisuus käydä keskustelua tiedonantajan kanssa, toistaa kysymys, selventää ilmausten sanamuotoa ja oikaista väärinkäsityksiä. Tällaista mahdollisuutta ei ole esimerkiksi kyselyssä, jossa kaikki vastaavat samanlaiseen lomakkeeseen. Laadullisen tutkimuksen haastattelua voidaan pitää joustavana myös siksi, että haastattelua ei pidetä tietokilpailuna, vaan tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelun etuihin lukeutuu myös se, että haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117–119.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan esimerkiksi kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Siksi laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman

paljon. Tiedonantajien valinnan tulee siis olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 139.)

Asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa haastateltavilta halutaan saada tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kiinnostuksen kohteena ei tällöin ole ensisijaisesti itse asiantuntija, vaan häntä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan. (Alastalo & Åkerman 2010, 313.) Haastattelemani opettajat ovat alansa asiantuntijoita ja he ovat pitkän työuransa varrella ehtineet kokeilla ja kehittää opetustapoja, jotka he ovat todenneet toimiviksi.

Havainnointi on kaikille tieteenhaaroille yhteinen perusmenetelmä. Observointia, kuten muitakin tiedonkeruutapoja, voidaan käyttää yhdessä muiden menetelmien kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 37). Haastattelun lisäksi hyödynsin tutkimuksessani osallistuvaa havainnointia seurattessani haastattelemani opettajien opetusta. Havainnoinnin keskiössä oli luokan opettaja ja hänen toimintansa. Eskola ja Suoranta (1998, 13) kirjoittavatkin, että osallistuvuus on kvalitatiiviselle tutkimukselle keskeistä. Osallistuvalla havainnoinnilla tutkija osallistuu tavalla tai toisella tutkimansa yhteisön toimintaan, Eskola ja Suoranta (1998) jatkavat. Tutkijan rooli voi olla monenlainen; joskus hän osallistuu toimivana yksilönä aitoihin kenttätilanteisiin, joskus ulkopuolisena havainnoijana. Usein toiminta on jotain näiden väliltä. Osallistuvassa havainnoinnissa vuorovaikutus tapahtuu varsin pitkälle havainnoitavien henkilöiden ehdoilla. Osallistuva havainnointi on subjektiivista toimintaa ja voi olla valikoivaa; havainnoijan ennako-odotukset suuntaavat havainnointia ja jotain voi jäädä huomaamatta. (Eskola & Suoranta 1998, 73–74.) Havainnoidessani huomioni keskittyi opettajan toimintaan ja hänen valintoihinsa opetuksen toteuttamisessa. En varsinaisesti havainnoinut oppilaita tai heidän toimintaansa, mutta kirjasin observoidessani ylös myös heidän reaktioitaan ja osallistumistaan opetukseen. Opettajat toivoivat minun osallistuvan toimintaan myös aktiivisena toimijana. Usean päivän havainnoinnin aikana tulin lapsille tutuksi, ja ensikohtaamisen ja esittäytymisen jälkeen lapset eivät kiinnittäneet minuun enää erityistä huomiota.

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) julkaisussa *Ihmiseen perustuvan tutkimuksen eettisten periaatteiden ja ihmistieteiden eettisessä ennakoarvioinnissa* (2019) mainitaan, että kirjoittaminen on vaikuttavaa toimintaa, minkä takia tieteellistä vapautta ja valtaa tulee käyttää vastuullisesti. Tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava, ja on huolehdittava, että tutkimuksen toteuttamisella ei aiheuteta tutkittaville henkilöille vahinkoa tai haittaa. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää siis sitä, että tekstissä noudatetaan avoimuutta, vastuullisuutta ja yleistä huolellisuutta tiedon esittämisessä ja tutkimuksen tulosten arvioinnissa. (TENK 2019, 7.)

Tutkimukseen osallistuneiden yksityisyyttä on suojeltava. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tietoja ei yleensä julkaista niin, että tutkimuksessa mukana olleet henkilöt olisi mahdollista tunnistaa, mutta tutkittaville ei tule luvata täyttä tunnistamattomuutta, ellei se ole toteutettavissa. Henkilöhaastatteluihin perustuvaan tutkimusjulkaisuun voidaan haastatellun henkilön suostumuksella sisällyttää heidän nimensä tai muita taustatietoja. Nimettömyys ei kuitenkaan välttämättä estä tutkittavien tunnistamista esimerkiksi samassa organisaatiossa työskentelevien toimesta. (TENK 2019, 12–13.) Olen pyrkinyt tulosten kirjaamisessa anonymiteettiin. Opettajien nimet tutkimuksessani on muutettu, ja kutsun heitä nimillä Veera, Paula ja Sini, enkä julkaise heistä mitään henkilökohtaisia tietoja. Haastatteleman opettajat ovat saaneet lukea tutkimuksen tulokset ennen niiden julkaisemista, ja he ovat antaneet suostumuksensa tutkimuksen julkaisemiseen. Tutkielman valmistumisen jälkeen hävitän litteroidut ja äänitetyt materiaalit.

Hirsjärvi & Hurme (2008) korostavat, että tutkimuksen on pyrittävä siihen, että se paljastaa tutkittavien käsityksiä mahdollisimman hyvin. Tämä tapahtuu kuitenkin niin, että tutkija on tietoinen, että jo tietojenkeruuvaiheessa tutkija vaikuttaa saatavaan tietoon, ja että kyse on tutkijan tulkinnoista, johon tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa. Tutkimuksen luotettavuus koskee sitä, kuinka luotettavaa tutkijan analyysi materiaalista on, eli sitä, onko kaikki käytettävissä oleva aineisto otettu huomioon, onko tiedot litteroitu oikein ja heijastavatko tulokset tutkittavien ajatusmaailmaa. Tutkijan on pystyttävä kuvaamaan miten hän on päätenyt luokittamaan tutkittavien maailmaa, ja hänen on pystyttävä perustelemaan menettelynsä uskottavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta objektiivisuuden ongelmaa tarkasteltaessa havaintojen luotettavuus ja puolueettomuus on syytä erottaa toisistaan, jatkavat Tuomi ja Sarajärvi (2018). Puolueettomuuteen vaikuttaa se, vaikuttaako esimerkiksi tutkijan ikä, sukupuoli, virka-asema tai muu vastaava seikka siihen, mitä hän havainnoi, vai pyrkiikö tutkija kuulemaan ja ymmärtämään haastateltavia omina itsenään. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan on väistämättä myönnettävä, että näin on, koska tutkija on tutkimusasetelman tulkitsija ja luoja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 229–232.) Tutkijana minun on siis tiedostettava, että oma mielenkiintoni tutkittavaa aihetta kohtaan saattaa sisältää tunnelatausta. Minun tunnistettava omat ennakkokäsitykseni aiheeseen liittyen ja pyrittävä tulkitsemaan haastateltavien vastauksia puolueettomasti.

7.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa on tyypillistä keskittyä pieneen tapausmäärään, jolloin aineistoon on mahdollista syventyä, ja sitä voi analysoida perusteellisemmin (Eskola & Suoranta 1998, 15). Haastateltavat kuvaavat asioita aina omasta näkökulmastaan, ja haastateltavilla on usein pyrkimys kuvata omaa toimintaansa parhain päin. Tämä saattaa johtaa asioiden kaunisteluun tai haluun määrittää ratkaisuille jälkikäteisiä järkiselityksiä (Alastalo & Åkermann 2010, 322). Tämän vuoksi koin osallistuvan havainnoinnin tärkeäksi lisäksi aineistonkeruuprosessissa, haastattelujen lisäksi. Näin pääsin itse näkemään, toteutuvatko opettajien haastatteluissa mainitsemat toimintatavat.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta, ja haastattelun laatua parantaa se, että haastattelu litteroidaan mahdollisimman nopeasti, etenkin jos tutkija tekee sekä haastattelut että litteroinnin itse (Hirsjärvi & Hurme 2008, 195). Aineistonkeruun jälkeen aloin litteroida haastatteluja hyvin pian, jotta seuraamani tunnit ja haastattelutilanteet olisivat mahdollisimman hyvin tuoreessa muistissa. Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella, ja haastattelut olivat kestoltaan 15-45 minuutin mittaisia. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 74 minuuttia ja 91 sekuntia sekä litteroitua tekstiä yhteensä 16 sivua.

Laadullisessa haastattelututkimuksessa on yleistä tehdä analyysi litteroidusta aineistosta, ja litteroinnin sopiva tarkkuus määritetään metodisen lähestymistavan ja tutkimusongelman perusteella. Litteroidusta aineistosta analysointi on Ruusuvuoren (2010) mukaan perusteltua, sillä isojen kokonaisuuksien hahmottaminen nauhoitetusta puheesta olisi erittäin haastavaa. Kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen, jos kiinnostus kohdistuu haastattelussa esiin tuleviin asiasisältöihin. On kuitenkin syytä litteroida sekä haastateltavan että haastattelijan puheenvuorot, jotta tutkija voi tarvittaessa päätellä onko haastattelijan kysymyksen muotoilutapa vaikuttanut jollain tavalla saatuun vastaukseen. Ruusuvuori muistuttaa, että puheesta tekstiksi muunnettu litteraatio ei koskaan riitä tyhjentämään kaikkea nauhoitteelle tallentunutta informaatiota. (Ruusuvuori 2010, 356–359.)

Laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy aina kiinnostavia asioita, joita ei ole ehkä etukäteen osannut edes ajatella, muistuttavat Tuomi ja Sarajärvi (2018). Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. Ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä, ja tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa voidaan vertailla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149.) Kokosin opettajien haastattelut teemoittain samaan tekstitiedostoon, merkiten kunkin opettajan vastaukset omalla värillään. Etsin haastatteluista yhteneväisiä teemoja ja poimin keskusteluista aiheita, jotka poikkesivat toisistaan. Vertasin haastatteluista nousevia asioita seuraamieni tuntien havaintoihin ja muistiinpanoihin, sekä listasin asioita, jotka tukivat toisiaan tai erosivat toisistaan.

7.5 Tutkijan rooli

Musiikki ja laulaminen ovat olleet vahvasti läsnä elämässäni lapsuudesta asti, sekä koulussa että vapaa-ajalla. Musiikin vahva rooli on vaikuttanut opinpolkuuni ja päätökseeni suorittaa opinnoissani sekä musiikin- että luokanopettajan pätevyudet. Tällä yhdistelmällä haluan omalla panoksellani olla jatkamassa musiikin korkealaatuista opetusta alakoulussa alkuopetuksesta lähtien.

Oma harrastustaustani ja pop/jazz-laulun ammattitutkinto ovat kartuttaneet ja syventäneet ammattitaitoani, mutta yliopisto-opintojeni aikana sekä tätä tutkimusta tehdessäni on herännyt

kysymys siitä, kuinka hyvät eväät luokan- tai musiikinopettajan koulutus antaa opiskelijalle, jolla ei tällaista taustaa ole. Luokanopettajan opetusharjoittelujaksoilla musiikin opettaminen saattaa jäädä vähäiseksi, ja musiikinopettajan harjoittelussa opetus saattaa kohdistua vain alakoulun ylemmille luokille, jolloin alkuopetuksen musiikinopetuksesta ei välttämättä saa ollenkaan kokemusta ennen työelämää. Toki iso osa musiikinopettajista päätyvät nimenomaan opettajiksi yläkouluihin tai lukioihin, mutta luokanopettajista iso osa saattaa joutua vastuuseen oman luokkansa musiikintunneista.

Oma kokemukseni alkuopetuksen musiikintunneista perustuvat opiskelujen ohella tekemiini sijaisuuksiin. Sijaisuudet ovatkin herättäneet minut tutkimukseni aiheen äärelle. Vaikka tiedän musiikin olevan erinomainen lisä lähes kaikkiin oppiaineisiin, on sen yhdistäminen muihin oppiaineisiin tuntunut haastavalta, etenkin jos oppilaat eivät ole siihen entuudestaan tottuneet. Haastattelut vuosikymmeniä työskennelleiden opettajien kanssa laajensivat näkemyksiäni musiikin vaikutuksista, ja sain opetusta seurattessani konkreettisia välineitä musiikin käyttöön jokapäiväisessä opetuksessa.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, minkälaisessa asemassa musiikki ja laulaminen ovat alkuopetuksessa. Haastattelin tarkoituksella opettajia, joilla on jo vuosien kokemus työstään. Tiesin heidän opettavan musiikkia omille luokilleen sekä hyödyntävän sitä myös muilla tunneilla. Tutkimuksessani halusin selvittää missä tilanteissa musiikkia esiintyy, miten musiikin hyödyntäminen näkyy opetuksessa ja mitä ajatuksia opettajilla on musiikin asemasta alkuopetuksessa. Paula ja Sini ovat työskennelleet suurimman osan työurastaan alkuopetuksessa, ja Veera siirtyi alkuopetukseen opetettuaan noin kaksikymmentä vuotta 3.–6.-luokkalaisia.

Seuraamillani tunneilla musiikkia, laulua ja laululeikkejä hyödynnettiin aktiivisesti myös musiikintuntien ulkopuolella. Opettajat saattoivat keskeyttää tunnin laululeikillä tai laululla huomattessaan oppilaiden keskittymisen herpaantuvan, tai aloittaa ja lopettaa koulupäivän tietyllä yhteislaululla. Opetuksessa otettiin huomioon myös oppilaiden toiveita. Kun lapset ehdottivat tunnille laulamista, opettaja kuunteli oppilaiden pyynnön ja toteutti laulamistoiveen. Haastattelujen teemat ja observoinnin huomiot tukivat toisiaan. Opettajat mainitsivat käyttävänsä musiikkia esimerkiksi koulupäivän aluksi tai lopuksi sekä oppituntien väleissä “välipaloina”, ja näitä tilanteita myös havaitsin seurattessani opetusta. Lapset olivat selvästi tottuneet tämän tyyppiseen toimintaan, sillä he osasivat ilman erillistä ohjeistusta valmistautua lauluun kuullessaan tutun alkusoiton tai nähdessään opettajan asettuvan luokan eteen tiettyyn asentoon.

8.1 Musiikin ja laulun hyödyntäminen alkuopetuksessa

Kaikki haastatteleman opettajat kertoivat hyödyntävänsä musiikkia ja laulua opetuksessa myös musiikintuntien ulkopuolella. Haastateltavat opettajat arvelivat käyttävänsä musiikkia enemmän kuin kollegansa. Opettajat kertoivat käyttävänsä laulua ja musiikkia useasti viikossa, ellei jopa päivittäin. Erityisesti ensimmäisellä luokalla musiikilla on tärkeä rooli koulupäivissä. Opettajat mainitsivat monenlaisia tilanteita, joissa musiikki ja laulaminen ovat läsnä.

Esimerkeiksi nousivat äidinkielen ja englannin tunnit sekä taukojumppina käytettävät laulut, leikit ja kehorytmit. Lisäksi uskonto on oppiaine johon musiikkia on helppo yhdistää.

Ensimmäisellä luokalla alkavaa englannin opiskelua lähestytään laulun ja leikin kautta. Opettajilla on käytössään Jolly Phonics-materiaali, joka perustuu toiminnalliseen oppimiseen laulamisen ja leikkimisen kautta. Kieltä opiskellaan äännteisiin tutustumisen kautta, jokaiselle kirjaimen äännteelle opetellaan oma liike ja laulu. Äännteitä opetellaan tarkassa järjestyksessä, jonka tarkoituksena on, että lapsi voi oppia mahdollisimman nopeasti uusia sanoja oppimiensa äännteiden mukaan. Musiikki on ovela keino naamioida opeteltavia asioita. Esimerkiksi matematiikassa lapsi voi oppia asian laulun sanojen kautta, jos hänellä on haasteita hahmottaa numeroita tai laskuja. Lisäksi musiikki toimii hyvänä keinona oppitunnin alun ja lopun rauhoittamiseen, tai tilanteisiin joissa ryhmälle annetaan uusia ohjeita.

Paula: "Sillä saa aika hyvin huomion, kun soittaa ihan mitä vaan ja puhuu päälle. Ne kuuntelee, varsinkin jos on vilkas luokka. Se jotenki rauhoittaa."

Paulan luokassa koulupäivä aloitetaan aina saman alkulaulun voimin ja oppilaat pääsevät päivän päätteeksi kotiin "kolme varista"-laulun muunneltujen sanojen avulla, jolloin jokainen lapsi lähtee luokasta yksitellen opettajan antaman liikkeen mukaisesti, esimerkiksi pomppien, tanssien tai hiipien. Ruokailuun lähdetessä lausutaan aina sama yhdessä opeteltu ruokaloru liikkeiden kanssa. Seuraamillani tunneilla oli selkeästi havaittavissa, että oppilaat ovat tottuneet koulupäivän rytmittämiseen yhteisten laulujen avulla. Opettajan aloittaessa alkusoiton tai asettuessa tiettyyn asentoon, valmistautuivat oppilaat lauluun ilman erillisiä ohjeita.

Paula: "Musiikki aika paljon auttaa jos on jotain oppimispulmaa, joku saattaa oppia laulun sanojen kautta ja näin, että vähän naamioi sitä. - - Se on opettajalle tosi kiva lisä, jos musiikkipuoli on vahva, sitä pystyy niin monipuolisesti käyttämään. - - Kyllä meillä varmaan on viikon aikana kaks-kolme tuntia (musiikkia), mutta sehän on sitä oppiaineiden yhdistämistä, että voi eri tavoin käsitellä niitä aiheita."

Sini on harmissaan siitä, että tällä hetkellä hänen luokkaansa ei mahdu pianoa, jolloin musiikin hyödyntäminen olisi helpompaa. Hän kertoo yhdistelevänsä musiikkia mahdollisuuksien mukaan niihin teemoihin, joita muissa oppiaineissa kulloinkin käsitellään. Esimerkiksi haastattelua edeltävänä koulupäivänä Sinin luokassa on äidinkielellä ja ympäristöopissa käsitelty kettu-teemaa, jonka tueksi oppilaat opettelivat musiikin tunnilla kettu-aiheisen laulun. Näin opetuksessa on integroitu kolme eri oppiainetta saman teeman ympärille.

Opettajat pitävät musiikin hyödyntämistä alkuopetuksesta lähtien tärkeänä osana opetusta, mutta vaikka musiikkia arvostetaan, ei sille välttämättä löydy aikaa niin paljon kuin haluaisi. Kun lukujärjestyksessä on vain yksi tunti musiikkia viikossa, voi musiikille olla haastavaa löytää koloja muista oppitunneista. Pieniä musiikkihetkiä ja taukojumppia on kuitenkin mahdollista lisätä koulupäiviin. Ne eivät vie ajallisesti paljoa oppitunnista, ja virkistävät oppilaita keskittymään uuteen asiaan. Taukojumppissa ja laululeikeissä ristikkäisliike ja muut keholiikkeet tukevat motoriikan ja hahmottamisen kehittymistä.

Veera: "Kyllä se arkinen totuus on se, että hirveän vähän sitä musiikkia tulee käytettyä siinä muussa ohessa ... tuolla yhdellä vuosiviikkotunnilla mennään, ja sitä koittaa täydentää leikeillä ja lauluilla tuolla matkan varrella, vähän niin kun välipaloina. - - Sitten sitä yrittää kaikenlaisina taukojumppina ottaa bodyperkkää (kehorytmejä) ja laululeikkejä. - - Sitä bodyperkkää sen takia, että tulis vähän ristikkäisliikettä, sellasta motoriikkaa ja hahmottamista, koska ne on monille vaikeita."

8.2 Lasten lauluinnon ja äänialan muutokset

Kukaan haastattelemistani opettajista ei mainitse havainneensa suuria muutoksia lasten äänialassa vuosien varrella. Paula kertoo kuitenkin huomanneensa, että lapset osaavat yhä vähemmän laulua kouluun tullessaan. Lauluinto sen sijaan nähdään asiana, johon opettajalla on suuri vaikutus. Kun lapset tottuvat heti kouluun tullessaan, että laulamista ja musiikkia hyödynnetään useilla oppitunneilla, tulee musiikista luonnollinen osa koulupäiviä.

Sini: "Se (lauluinto) on aika suoraan verrannollinen siihen, että minkä verran lauletaan. Kun lapset tottuu siihen että lauletaan paljon, niin he olettavat että koulussa lauletaan paljon. Mutta sitten jos sitä olisi vähemmän, esimerkiksi jos musiikintunnilla joku toinen musiikinopettaja sitä opettais, niin lapset ajattelisivat sen liittyvän vain musiikintunteihin."

Opettajan omalla innostumisella ja kiinnostuksen kohteilla on suuri vaikutus oppilaisiin. Jos opettaja on itse kannustava ja innostunut, se heijastuu oppilaisiin ja innostaa lapsia kokeilemaan uusia asioita.

Paula: "Se vaikuttaa hirveesti, että minkälainen vetäjä sillä musiikintunnilla on. Sillä on valtava merkitys, että jos oot itse innostunut ja kannustava ja annat oppilaiden kokeilla, niin ne on paljon innokkaampia."

Mitä paremmin lapset osaavat tunneilla laulettu laulut, sitä innokkaammin he laulavat. On siis parempi opetella muutamia lauluja rauhassa ja huolella, kuin laulaa monia lauluja niin, etteivät laulut jää kunnolla lasten mieleen. Kaikki opettajat mainitsevat, että oppilaiden kasvaessa vanhemmiksi ja bändisoittimien tullessa isommaksi osaksi musiikintuntia, vähenee myös lasten laulaminen. Veera nostaa esille eri ryhmien erot. Jos luokasta löytyy muutamia innokkaita laulajia, vetävät he helposti koko porukan mukanaan lauluun. Alkuopetuksessa oppilaiden kehitys on nopeaa ja se on helppo havaita.

Veera: "Tämänkin syksyn aikana on huomannut, että ne (oppilaat) on oikeasti hyviä laulajia ja koko ajan menee parempaan suuntaan. Ensimmäisissä lauluissa oli paljon laajempi klusteri mikä siellä liikkui ja nyt ollaan hyvin lähellä melodiaa. Melodia erottuu selkeästi, ja sitten siellä on vähän "jazzia" joukossa, mutta yleisesti huomaa, että tässä on joku ero."

8.3 Äänenkäytön ja uuden laulun opettaminen

Äänenkäytöstä kysyessäni haastattelemani opettajat mainitsevat käsittelevänsä sitä oppilaidensa kanssa jonkin verran. Sini myöntää, että äänenkäytöstä voisi puhua enemmänkin. Tärkeiksi aiheiksi haastatteluissa nousivat lauludynamiikat ja hyvä laulusento. Lapset saattavat innostuessaan käyttää helposti ääntä liiankin voimakkaasti. Opettajat kertovat keskustelevänsä oppilaidensa kanssa voimakkaasti laulamisen ja huutamisen eroista, sekä kuiskaamisen ja hiljaa laulamisen eroista. Paula kertoo yhden dynamiikkojen harjoitteluun tehokkaan tavan olevan kapellimestari-leikki, jossa yksi oppilas kerrallaan pääsee luokan eteen näyttämään kädellä milloin muiden oppilaiden täytyy laulaa kovaa, ja milloin hiljaa. Oppilaat innostuvat päästessään itse ohjaamaan luokkatovereitaan.

Veera: "Kyllä katson, että hartiat on rennot, hengitys kulkee, ääni pääsee kulkemaan ja lihakset toimivat. Niin kauan kun oppilaat eivät makaile tai mitään muuta semmosta, niin en asentoihin hirveesti ole puuttunut. - - Ja kun laulan itse, niin koitan laulaa myös ilman säestystä. Etten tuki sitä laulua millään soittimella, että laulu lauluna."

Sini: "Lauluasennosta ja äänenkäyttöön liittyvistä asioista puhutaan... Jotkut ajattelevat että heti kun käytetään vahvasti ääntä niin se on sama asia kun huutaminen."

Kaikki haastattelemanani opettajat käyttävät uuden laulun opettamiseen tiettyjä samoja keinoja, mutta jokaiselle on myös kehittynyt omanlainen tyyliinsä opettaa uusi laulu. Useat toistot, rauhassa eteneminen ja ulkoa oppiminen nousevat tärkeiksi keinoiksi uuden laulun opettamisessa. Kaikki opettajat mainitsevat kaikulaulun toimivaksi keinoksi. Yksittäisen osan tai lauseen opetteleminen kerrallaan tekee oppimisen helpommaksi.

Veera aloittaa uuden laulun opettamisen soittamalla ensin pianolla laulun melodiaa ja esittämällä kysymyksen ”*kuulostaako tutulta, oletko joskus kuullut?*”. Tämän jälkeen Veera laulaa ensimmäisen säkeistön ja kysyy onko sanoissa jotain tuttua, tai herättävätkö ne joitain miellelyhtymiä. Tämän jälkeen alkaa kaikulauluna opettelu, eli opettaja laulaa pienen fraasin, jonka lapset toistavat. Laulua edetään ensin yksi fraasi kerrallaan, jonka jälkeen yhdistetään muutamia fraaseja yhteen. Jos laulussa on selkeät A- ja B-osat, opetellaan ne erikseen, jonka jälkeen yhdistetään koko laulu. Veera kokee ilman säestystä laulamisen tärkeäksi tavaksi opettaa lapsille laulua, jotta oppilaat kuulevat esimerkkejä lauluäänestä ilman pianon tai muun soittimen säestystä.

Veera: ”Se on tällainen karkea laulun opettamisen systeemi, että ensin kuunnellaan, sitten toistellaan pieniä pätkiä, ja sitten vähän pidempiä pätkiä.”

Alkuopetuksessa laulujen sanojen opettamisen haasteeksi nousee lasten lukutaitojen erot. Toisella luokalla lukutaito on kehittyneempää, jolloin sanojen opettelukin on helpompaa. Vaikka lukutaito olisi lapsilla jo sujuvaa, kannustaa Sini kuitenkin opettamaan lauluja toistojen kautta ja ulkoa oppimalla. Lastenlauluissa on usein myös lapsille mieluisa tarina, joten ennen laulun opettelua sanat voidaan lukea lapsille tarinan muodossa. Kuvien yhdistäminen laulun sanoihin toimii tehokkaana keinona sanojen oppimisessa.

Sini: ”Tänään esimerkiksi meillä oli musiikkia ja me tehtiin niin, että oli laulu missä oli paljon sanoja - minulla on myöskin oppilaita, jotka ovat hyvin alkuvaiheessa sujuvassa lukemisessa - niin me harjoiteltiin sanoja täällä omassa luokassa ennen kuin mentiin tuonne (musiikinluokkaan) sitä varsinaista laulua harjoittelemaan. Niin sanat oli, tai laulun tarina oli ainakin jollakin tavalla jo tuttu, ennen kun mentiin harjoittelemaan ja soittamaan.”

Paula: ”Mulla on tapana lukea se (laulun) teksti tarinana. Jos ruvetaan suoraan laulamaan, niin se ei välttämättä tule esille, että lapset vaan lukee ikään kun niitä rivejä sieltä. - - Mä oon kuvittanut ja kirjottanut laulujen sanoista semmoiset muistikuvat. - - Mutta niin noita lauluja opetellaan, että toistoa ja toistoa, rauhassa ja useita toistoja.”

8.4 Oppimateriaalit opetuksen tukena

Haastatteleman opettajat kokevat musiikinkirjat ja muut oppimateriaalit hyödyllisiksi, mutta kouluilla ei ole aina varaa hankkia uusimpia musiikinkirjoja käyttöönsä. Kouluilla saattaa olla uusimmista kirjoista yksittäisiä kappaleita, joista opettajat saattavat ottaa käyttöönsä uusia lauluja. Veeran tapa on selailta koulun materiaaleja ja miettiä tietyille ajanjaksolle jokin aihepiiri, josta valitsee muutamia lauluja oppilaille opetettavaksi, esimerkiksi liikenteeseen liittyvät laulut. Veera kertoo etenevänsä opetuksessaan enemmän *“no mitäs tänään”*-ajatuksella, kuin tarkasti suunnittelemalla. Vuosien saatossa opettajan on helppo urautua ja tehdä asioita samalla tavalla, ja materiaalien monipuolinen hyödyntäminen saattaa jäädä vähemmälle. Opettajan on tietyn aikavälein hyvä miettiä uudestaan opetuskäytäntöjään ja tutustua erilaisiin materiaaleihin. Tällöin opettaja saattaa saada ideoita teemoihin, joita ei ole opetuksessaan käsitellyt. Pitkän työuran aikana materiaalia ehtii kertyä, eikä opetuksessa ole välttämättä tarvetta seurata tietyn kirjasarjan materiaaleja tarkasti. Lauluperinteet jäävät elämään, kun opetuksessa käytetään myös perinteisiä lastenlauluja, joita ei välttämättä löydy uusimmista musiikinkirjoista.

Veera: “Meillä on monenlaisia musiikinkirjoja tuolla kaapissa, joita selailen ja mietin aihepiiriä. - - Nyt ollaan menty liikenteeseen liittyviä lauluja alkusyksy, ja meillä on viitisen laulua, jotka jotenkin liittyy liikenteeseen. Loman jälkeen ajattelin, että vaihdetaan aihepiiriä. Otetaan vähän lauluja alkuun ja mietitään, löytyisikö sieltä semmoinen, mihin vois liittää myös soittamista. - - Kyllä se varmaan olis ihan tervettä mennä vaikka hetken aikaa jostain tietyistä kirjasta ihan järjestyksessä. Saattais huomata, että kappas, tämmöisiäkään asioita ei ole tullut käsiteltyä yhtään. Joutuu miettimään uudestaan, että miten tätä teen. Mutta se liittyy tietysti opettamiseen kaiken kaikkiaan, että välillä pitää vähän ravistella itseään...”

Sini: “Hirveen harvoin pystyy mitään musiikinkirjaa uusimaan. Meillä on aina yksittäiskappaleita uusimmista kirjoista. - - Kyllä siellä on joukossa todella kivoja uusia lauluja, ja kivoja vanhoja lauluja myöskin, että kyllä niitä mielelläni hyödynnän. - - Näille (oppilaille) onneksi riittää tosi hyvin ne kaikki mitä noista koulun kirjoista löytyy.”

Paula: “ - - (kollegan) kanssa koottiin vähän listaa et mitä vois laulaa, mutta siellä on ne tietyt samat Mörrimöykyt ja Jänöjussin mäenlaskut, tämmöiset ikivihreät. - - Opettajan oppaista saatan jotain vinkkejä vilkasta, mutta en mitenkään seuraa mitään (oppikirja)sarjaa. Ja sitten jos joku sanoo jonkun hyvän idean tai jonkun hyvän biisin jostain, niin sitten semmoinen.”

Alkuopetuksessa äidinkieli ja Aapinen ovat isossa roolissa opetuksessa. Sini kehuu heidän käytössään olevan Seikkailujen Aapisen lauluja, jotka ovat Tuomo Rannankarin säveltämiä. Laulut ovat laadukkaita, lyhyitä, iloisia ja helppoja oppia myös niille oppilaille, jotka eivät vielä osaa lukea. Sini kertoo nyt 2. luokalla olevien oppilaidensa edelleenkin haikailevan ensimmäisellä luokalla opittujen laulujen perään, mikä kertoo siitä, että laulut todella ovat olleet lapsille mieluisia ja jääneet mieleen. Oppilaat eivät saa Aapista itselleen, vaan kirjat kierrätetään vuosittain seuraaville 1. luokkalaisille, mutta kirjasta opitut laulut jäävät elämään. Myös Veera mainitsee, että ensimmäisellä luokalla kirjainlauluja lauletaan paljon, mutta toiselle luokalle siirryttäessä laulaminen äidinkielen tunneilla vähenee selkeästi.

Paula kertoo käyttävänsä äidinkielen opetuksessaan enemmän omaa, kuin aapisten musiikkimateriaalia. Hän korostaa kuitenkin olemassa olevien materiaalien tärkeyttä. Aapisten lauluihin on selkeästi panostettu, laulujen taustanauhut ovat ammattilaisten äänittämiä ja Paula pohtii, että voisi itsekkin hyödyntää materiaaleja enemmän. Hän arvelee, että Aapisessa olevat laulut ovat hyvä turva ja apu, jos opettajalla itsellään ei ole musiikkitaustaa, tai musiikin yhdistäminen opetukseen tuntuu haastavalta. Näin musiikin yhdistämistä opetukseen ei tarvitse aloittaa täysin tyhjästä.

Englannin opiskeluun on melko vähän varsinaisia materiaaleja, mutta Jolly Phonics-materiaalin lisäksi opettajat ovat etsineet internetistä lauluja opetuksen tueksi. Englantia opiskellaan laulamisen, leikkimisen ja toistojen avulla. Veera ja Sini toteavat netin olevan ehtymätön materiaali-pankki. Veera on kerännyt luokan sivuille netistä löytyviä lauluja, joihin oppilaat voivat käydä tutustumassa lauluihin ja laulaa niitä myös kotona.

8.5 Opettajien yhteistyö alkuopetuksessa

Yhteistyö muiden opettajien kanssa etenkin alkuopetuksessa on tärkeää, ja haastattelemiani opettajat hyödyntävät yhteisopettajuutta eri tavoin. Veera tekee tiivistä yhteistyötä seinänaapurissa olevan luokanopettajan ja oppilaiden kanssa. Aiemmin he ovat opettaneet molempia ryhmiä vuoroviikoin, mutta tällä hetkellä molemmilla on omat ryhmänsä. He suunnittelevat opetuksensa niin, että molemmilla luokilla käsitellään samoja asioita samassa

tahdissa, sekä opettavat välillä yhtä ryhmää kahden opettajan voimin. Musiikkia arvostetaan ja pidetään tärkeänä alkuopetuksesta lähtien.

Veera: ”Meillä on tällöinen ajatus, että me halutaan tehdä asioita ikään kuin yhtä jalkaa ja yhtä matkaa, että suunnilleen samoja asioita tapahtuu samoilla oppitunneilla tai samalla viikolla. - - Kyllä alkuopetuksessa muutkin kuin minä ja kollegani näkevät sen musiikin arvon, ja sitä kukin tekee omalla tavallaan sen oman vahvuutensa kautta. Meillä onneksi löytyy näitä musiikintekijöitä muitakin, niin se on hyvä juttu.”

Myös Sini tekee kollegojensa kanssa paljon suunnittelu yhteistyötä, mutta arvelee tekevänsä asioita hyvinkin eri tavalla koulunsa rinnakkaisluokan opettajan kanssa. Erityisesti musiikissa jokaisella on oma tapansa toteuttaa opetuksensa. Joku opettaa oman luokkansa lisäksi myös muiden ryhmien musiikit, ja toisella opettajalla musiikki saattaa painottua ainoastaan Aapisen lauluihin. Opettajan työhön kuuluu vapaus toteuttaa opetusta omista vahvuuksistaan käsin.

Sini: ”Se vapaus tietysti on tässä työssä, että voi tehdä omalla tavallaan. Mutta tietysti opetussuunnitelman puitteissa.”

Paula toteuttaa musiikintuntinsa yhdessä kollegansa kanssa ja heillä on tunneillaan selkeät työnjaot. Paula kokee, että yhteisopettajuus musiikintunnilla on toimiva tapa. Erityisesti jos luokassa on paljon eloisia oppilaita, on helpompi päästä tunnilla asioissa eteenpäin kun luokassa on useampi aikuinen. Tunteja seurattessani näin kuinka sulavasti opetus, oppilaiden siirtymiset ja laulujen vaihdot toimivat, kun Paulan säestäessä pianon takaa hänen kollegansa näytti taululta laulun sanoja ja kannusti oppilaita laulamaan. Myös koulunkäynnin ohjaajan panos sujuvoitti tunnin kulkua hänen ohjatessaan rytmisoittimien soittajia muiden laulaessa.

Paula: ”On kiva että meitä on siellä vähintään kaks kerrallaan. Se musiikin opettaminen on ihan erilaista, meillä on monesti ihan roolit ja se on toiminut tosi hyvin”.

8.6 Musiikki ja kokonaisvaltainen oppiminen

Osaamisen kehittymiseen vaikuttavat sekä ne sisällöt, joiden parissa työskennellään, että erityisesti se, miten työskennellään ja miten oppijan ja ympäristön vuorovaikutus toimii (POPS 2014, 20).

Musiikki on oppiaineena yksi niistä harvoista, joissa on mahdollista harjoitella yhdessä toimimista monin eri tavoin. Veera pitää yhteismusisointia tärkeänä osana oppimaan oppimisen kehittymisessä. Taito- ja taideaineissa erilaiset oppijat pääsevät kehittämään osaamistaan monin eri tavoin. Musiikissa opitut asiat vaikuttavat myös positiivisesti muihin oppiaineisiin.

Veera: “Se mikä kantaa, mikä rakennetaan siellä musiikissa, se rakentuu sitten sinne matikkaan, äidinkieleen ja yhdessä tekemiseen. Pidän sitä ihan hirveen tärkeänä asiana, nimenomaan sitä yhdessä tekemistä. - - Se yhteismusisointi, oli se sitten yhdessä laulamista tai yhdessä soittamista, mitä tahansa yhdessä tekemistä, antaa hyvän oppimaan oppimisen välineistön käyttöön musiikin kautta. - - Ja taito- ja taideaineiden tunneilla ne asiat mitä siellä tehdään ovat niin erilaisia kuin mitä tehdään vaikka akateemisten aineiden tunneilla. Siellä tulee vähän erilaiset vahvuudet käyttöön.”

Perusopetuksen opetussuunnitelma (2014) painottaa, että jokaisella oppilaalla on oikeus hyvään opetukseen ja onnistumiseen koulutyössä. Laajan yhdenvertaisuudenperiaatteen ja tasa-arvon tavoitteen tulee ohjata opetuksen kehittämistä. Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan, ja oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta. Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka edellyttävät huolehtimaan jokaisen lapsen oppimisesta ja hyvinvoinnista. (POPS 2014, 14–15.) Haastatteluissa nousee esiin näkökulma oppilaiden tasa-arvosta, kun lukujärjestyksessä on musiikkia vain yksi viikkotunti. Jos joku opettaja hyödyntää musiikkia opetuksessaan reilusti enemmän kuin toinen, se asettaa ryhmät eriarvoiseen asemaan. Tämän takia Veera kertoo pyrkivänsä ajoittain hillitsemään musiikin käyttämistä opetuksessaan, jotta rinnakkaisluokan oppilaat saisivat musiikinopetusta tasapuolisesti.

Veera: “Jos teen hirveästi sitä musiikkia enemmän oman porukkani kanssa, niin kuinka epätasa-arvoiseen asemaan tietyllä tavalla sitten lapset siinä asettuu? Toiset saa yhden tunnin musiikkia viikossa ja toiset saa kolme... Sekin jo vähän hillitsee, koetan olla siinä tasapuolinen, että mennään yhtä matkaa niiden asioiden kanssa.”

Taito- ja taideaineet muuttuvat myöhemmillä luokilla valinnaisiksi ja tietyn oppiaineen valitseminen saattaa vähentää oppitunteja toiselta taito- tai taideaineelta. Tämän takia Veera pohtii, että olisi tärkeää tehdä asioita oppilaiden kanssa monipuolisesti alkuopetuksesta lähtien, jotta oppilailta olisi mahdollisimman laaja käsitys siitä, minkälaisista oppiaineista he valintansa tekevät.

Veera: "Varsinkin noitten pienten kanssa mun mielestä pätee se, että mitä monipuolisemmin niiden kanssa tekee asioita, niin tietysti ne saa paljon eväitä kaikenlaiseen, sitten myöhemmin tapahtuvaan valintaan, kun niillä on joku käsitys mistä ne valitsee."

8.7 Kouluarki, opettajan taidot ja motivaatio

Opettajan oma asenne ja innostuneisuus musiikkia kohtaan vaikuttavat vahvasti oppilaiden motivaatioon. Oppilaat havaitsevat herkästi opettajan oman innostuneisuuden, mikä heijastuu helposti myös oppilaisiin. Musiikilla on suuret mahdollisuudet vaikuttaa positiivisesti ryhmän ilmapiiriin, ja erityyppiset musisointihetket voivat olla erittäin tärkeitä hetkiä päästä ilmaisemaan itseään. Kun luokanopettaja pitää omalle luokalleen myös musiikintunnit, voi musiikintunneilla saada enemmän aikaiseksi, kun ryhmän toimintatavat ja oppilaat ovat entuudestaan tuttuja.

Paula: "Se oma asenne ja innostuneisuus, se kyllä huokuu lapsiin. Jos itse oot ihan kypsänä ja ei kiinnosta, niin kyllä sekin niihin huokuu. Ja se on kyllä palkitsevaa jollain musiikintunnilla miten ne sitten nauttii, ja luokissa on ihan kauheasti aina vapaaehtoisia. Nyt me ollaan ruvettu ensimmäistä kertaa ottamaan soolo- tai kaverin kanssa -lauluja. Ne motivoi jotenkin, ja ne luo sitä ryhmähenkeäkin. Lapset uskaltaa kokeilla siinä ryhmässä kun lauluja toistaa usein, niin se tekee sille luokallekin ihan hyvää."

Veera: "Paljon riippuu ryhmästä, että kuinka innovatiivinen heidän kanssa jaksaa olla. Oma monipuolisuus alkaa kärsimään, jos tunneilla aika menee järjestyksen pitämiseen ja huomaa, että kaikkia asioita ei pysty tekemään. Jos on joku vieraampi porukka, jolla on vaan se yksi tunti musiikkia viikossa, niin joka viikko pitää ikään kuin opetella uudestaan, että mites täällä ollaan. Mutta kun on omat oppilaat, niin vaikka on vain se tunti viikossa, niin pystyy tekemään ne asiat mitä haluaa."

Veera toivoo tuovansa opetukseensa mukaan sitä, että musiikkia voisi opettaa tavoitteellisesti kaikkien kanssa. Jo alkuopetuksessa musiikintunneilla voi saada paljon aikaan oppilaiden kanssa, kun opetuksen toteuttaa tarpeeksi pienissä paloissa, ja valitsee kappaleet oppilaiden taitotasoon nähden oikein. Opetussuunnitelma antaa opettajalle vapauksia lähestyä oppiaineita oman vahvuutensa kautta, mutta pakottaa välillä myös poistumaan omalta mukavuusalueeltaan. Erityisesti alkuopetuksen musiikinopetusta on lähestyttävä oppilaiden lähtökohdista käsin. Yhteissoittoa harjoitellaan enemmän vasta myöhemmillä luokilla, ja alkuopetuksessa musiikintunnit painottuvat laulamiseen.

Veera: "Mun vahvuus on nimenomaan yhteissoiton opettamisessa, ei laulun opettamisessa. Että vaikka itse olen paljon laulun kanssa tehnyt elämäni aikana, niin kuitenkin laulamisen opettaminen on varmaan kaikista vaikeinta. Ja kun itse saa päättää mitä tekee, niin voi tietysti huomata, kuinka helpolla se lipsahtaa sinne soiton opettamiseen, tai yhteissoiton opettamisen puolelle. - - Mutta se nyt on ollut näitten pienten kanssa ihan tervehdyttävää, että kun niitä soittotaitoja ei vielä ole, niin silloin se on se laulaminen mistä lähdetään liikkeelle. Ja se on ollut itse asiassa ihan palkitsevaa. - - Ollaan koitettu myös rehtorille tuoda sitä näkökulmaa, että jos se musiikki ei ole oma vahvuus, niin voisiko sen sitten antaa sellaiselle, jolle se on vahvuus. Ja me ollaan aika hyvin saatu tämä toteutumaan, että ei musiikkia tarvitse kenenkään opettaa sen takia kun 'nyt ollaan vaan sovittu.'"

Kiire on osa opettajan arkea, ja opetussuunnitelma asettaa opetukselle raamit, joiden mukaan opetuksessa tulee edetä. Lisäksi vaikka yhteisopettajuus antaa mahdollisuuden toimia ja suunnitella opetusta yhdessä kollegoiden kanssa, se saattaa kuitenkin karsia mahdollisuuksia edetä opetuksessa spontaanisti.

Veera: "Jotenkin tuntuu, että aika paljon on niitä asioita mitä siellä (alkuopetuksessa) opetetaan. - - Aina on aika tiukka ohjelma, mitä missäkin tehdään. Että asioissa pitäisi päästä eteenpäin, nyt on pakko pitää matikan tunti kun osa on sit erityisopetuksessa jossain, ja sitten on pakko pitää ne kädentaidot tuossa kohdassa, kun se on toiseen opettajaan linkitettyä, ja tämmöset asiat ikään kuin vähän rajoittaa semmosta vapaata heittäytymistä. - - Aina välillä tulee sellainen olo, että olisi ihan kiva kun voisi vaan olla... Semmosta, että tehtäiskö tällä tunnilla tätä? Mitäs jos nyt vaan otettaisiinkin kirja ja luettais? Se on vielä vähän mysteeri että miten siihen pääsen, siihen jotenkin vähän vapautuneempaan tilaan. - - Ehkä keksin jonkun systeemin tässä vielä, että löytyisi se tietynlainen rauha. Jos sitten jäisi sille musiikillekin vielä vähän enemmän aikaa."

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää musiikin asemaa alkuopetuksessa, sekä keinoja, joilla musiikkia hyödynnetään opetuksen tukena. Musiikin asema alakoulussa on muuttunut vuosien myötä, ensinnäkin oppiaineesta ”laulu” oppiaineeseen ”musiikki”, jonka jälkeen musiikin tuntimäärä on vähentynyt. Kokeneita opettajia haastatellessani ja heidän tunteja seurattessani tutkimusta edeltävä huoli musiikin asemasta alkuopetuksessa katosi hetkeksi. Mutta tietoinen valintani haastatella musiikkia hyödyntäviä opettajia näytti kouluarjesta vain kolikon toisen puolen. Opettajat mainitsivat olevansa tietoisia siitä, että käyttävät musiikkia enemmän kuin kollegansa, ja esiin nousi myös huoli oppilaiden tasa-arvoisesta opetuksesta. Musiikintuntien lisäksi haastattelemani opettajat kertoivat hyödyntävänsä musiikkia erityisesti äidinkielen ja englannin opetuksessa, mutta haastatteluissa ja seuraamillani tunneilla nousivat esiin myös esimerkiksi matematiikka ja uskonto.

Materiaaleista tärkeimmiksi nousivat Aapinen ja sen eri lisämateriaalit, sekä englannin tunneilla käytettävä Jolly Phonics-materiaali. Lukemaan opetellessa Aapisen kirjainlaulut ovat tärkeä osa 1. luokkalaisten opiskelua, ja laulut jäävät lapsille mieleen. Sini kertoi pyrkivänsä yhdistämään koulussa käsiteltäviä teemoja eri oppiaineisiin mahdollisuuksien mukaan, ja Paulan opetuksessa käytettiin musiikkia muodostamaan rutiineja koulupäivään esimerkiksi aamulaulun, ruokailuloron ja loppulaulun muodossa. Veera painotti musiikin käyttämistä esimerkiksi taukojumppina oppituntien välissä, ja laululeikkien ristikkäisliikkeitä lasten motoriikan kehittämiseksi.

Aiemmin julkaistut tutkimukset, tämän tutkielman haastatteluaineisto ja observoinnit tukevat kaikki samaa näkemystä siitä, että uuden laulun opettaminen on tehokkainta silloin, kun laulu opetellaan pienissä osissa ja opetuksessa hyödynnetään kaikulaulua. Useat toistot mahdollistavat laulun syvällisen oppimisen ja tuottavat oppimisen iloa. Veera mainitsi heidän laulaneensa syksyn aikana musiikintunneilla noin viittä eri laulua, ja Paula korosti useiden toistojen vaikuttavan vahvasti oppilaiden lauluuntoon. Kun koko ryhmä osasi laulun hyvin, löytyi luokasta paljon vapaaehtoisia kokeilemaan laulamista luokan edessä pienissä ryhmissä tai soittamaan erilaisia rytmisoittimia. On siis parempi opetella vähän lauluja hyvin, kuin laulaa monia lauluja niin, ettei mitkään jää oppilaille kunnolla muistiin (ks. luku 5.3 ja 8.3).

Opettajat hyödynsivät musiikintunneilla paljon omia materiaalejaan ja perinteisiä lastenlauluja. Musiikinkirjoista todettiin olevan hyötyä erityisesti jos haluaa löytää käyttöönsä uusia lastenlauluja tai lisäinspiraatiota tunneille. Paulan opetusta seurattessani havaitsin, kuinka suuri merkitys yhteisopettajuudella on, ja miten paljon enemmän oppilaille voi olla mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin, kun tilanteessa on useampi ammattitaitoinen aikuinen. Paulan oppilaiden tilanne lienee kuitenkin harvinainen, sillä usein opettaja on musiikintunnilla luokkansa kanssa yksin, jolloin opetus täytyy suunnitella hyvin tarkasti, jotta opetus sujuisi sulavasti ja kaikille oppilaille löytyisi mielekästä tekemistä musiikin parissa.

Useista suomalaisista tutkimuksista (ks. luku 6.3 ja 6.4) ilmenee, että huoli musiikin asemasta ja musiikin- ja opettajankoulutuksen laadusta ei suinkaan ole uusi. Asia on puhuttanut jo vuosikymmeniä, ja kentältä tuntuu löytyvän niitä opettajia, jotka pitävät taito- ja taideaineista hyvin tärkeässä asemassa kuin myös niitä, jotka eivät näe tai tunnista näiden oppiaineiden kaikkia mahdollisia hyötyjä. Musiikin kurssien vähentyminen ja kurssien laajuuksien supistuminen johtaa siihen, että kentällä opettajien musiikillisissa taidoissa on yhä suurempia eroja, ja opetuksen laatu voi vaihdella todella paljon riippuen opettajan omasta harrastuneisuudesta.

Opettajan on seurattava perusopetuksen opetussuunnitelmaa sekä kaupunkikohtaisia opetussuunnitelmia. Jos opetussuunnitelmaan on kirjattu yksi vuosiviikkotunti musiikkia, se oikeuttaa jokaiselle lapselle vähintään tämän määrän musiikinopetusta. Opetussuunnitelmassa painotetaan myös laaja-alaista oppimista ja oppiaineiden integroimista. Tämä siis antaa opettajalle mahdollisuuksia sisällyttää opetukseen enemmän taito- ja taideaineita niin halutessaan. Veeran esiin nostama kysymys opetuksen tasa-arvosta on haastava. Opettaja tekee työtään omalla persoonallaan, omista vahvuuksistaan käsin. Opetussuunnitelman kannustaessa oppiaineiden eheyttämiseen ja integrointiin, lapset opiskelevat väistämättäkin eri kouluissa ja ympäri Suomea hyvinkin eri tavoin koottuja ja toteutettuja kokonaisuuksia. Opetuksen tulisi olla monipuolista, ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja kannustaa luovuuteen (ks. luku 3.3). Jos opettaja on musiikillisesti orientoitunut, tietoinen musiikin positiivisista vaikutuksista oppimisen tukena ja motivoitunut hyödyntämään sitä opetuksessaan, eikö hänen tulisi voida hyödyntää osaamistaan? Juuri hänen oppilailleen ja heidän oppimiselleen sillä voi olla valtava merkitys. Tämän myötä olisi siis tärkeää, että opettajankoulutuksessa painotettaisiin myös tätä näkökulmaa ja kannustettaisiin tulevia opettajia kokeilemaan rohkeasti erilaisia opettamisen tapoja sekä huomioimaan omat vahvuutensa.

Valitsin tutkimukseeni laadullisen tutkimusmenetelmän, koska sain siten parhaiten tietoa tutkimukseni aiheesta. Halusin haastatella pitkään opettajina toimineita opettajia, jotka ovat todenneet musiikin hyödyntämisen alkuopetuksessa toimivaksi keinoksi, ja jotka ovat vuosien varrella ehtineet kehittää omanlaisen tyyliinsä hyödyntää musiikkia opetuksessaan. Tutkimuksen tulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia, jos tutkittavat opettajat olisivat olleet työelämän alkuvaiheessa, tai musiikkiin orientoitumattomia. Jatkotutkimusta ajatellen olisikin mielenkiintoista tutkia laajempaa joukkoa opettajia tai selvittää, kuinka nuoremmat, alle kymmenen vuotta opettajana toimineet luokanopettajat suhtautuvat musiikkiin alkuopetuksessa.

Tiedostin asemani suhteessa haastateltaviin, ja asemani haastattelijana ennen aineiston keräämistä. Haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuttuja kasvoja omilta kouluajoiltani, jonka vuoksi otin tekemissäni tulkinnoissani huomioon omat ennakkokäsitykseni opettajien käytännöistä ja näkemyksistä. Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin paljon asioita, joita en olisi ennalta osannut odottaa. Syksyn 2020 koronapandemia vaikutti haastateltavien opettajien löytymiseen, ja sain usealta taholta kielteisiä vastauksia etenkin opetuksen seuraamiseen liittyen. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta optimaalisin tilanne olisi ollut seurata kaikkien haastattelemini opettajien opetusta ja mahdollisesti haastatella useampaa opettajaa. Tilanteeseen nähden olin tyytyväinen, että tutkimukseen löytyi tarvittava määrä haastateltavia, ja sain mahdollisuuden observoida edes kahden eri opettajan opetusta.

Keräsin tutkimukseeni aineistoa haastatteluiden ja observoinnin avulla. Opettajat opettivat omien luokkiensa lisäksi myös muita ryhmiä, ja pääsin havainnoimaan heidän toimintaansa laajasti. Useamman päivän observointi auttoi saamaan laajemman kuvan opettajien toimintatavoista, eivätkä oppilaat ensimmäisten tuntien ja esittelyn jälkeen kiinnittäneet minuun erityistä huomiota. Oppilaille kerrottiin selkeästi, että observointini kohteena on nimenomaan luokan oma opettaja ja hänen toimintansa, ei lasten toiminta. Opetuksesta huomasin, että lapset ovat tottuneet toimimaan musiikin kanssa monissa eri tilanteissa ja he nauttivat siitä. Veeran aloittaessa keskellä matematiikan tuntia lapsille entuudestaan tutun laululeikin, kuului luokasta aluksi sekä innostuneita että turhautuneita huudahduksia, mutta laulun edetessä yhtyi koko luokka kuitenkin toimintaan innolla. Luokan ryhmähengellä näytti olevan siis myös vaikutusta lasten toimintaan; kun suurin osa osallistuu toimintaan innolla, vetää se myös loput porukasta mukaan.

Haastatteluissa nousi jonkin verran esille teemoja, jotka eivät varsinaisesti olleet haastattelukysymysteni listalla, kuten teemat opetuksen tasa-arvosta ja opettajan motivaatiosta. Teemat olivat kuitenkin tutkimuksen kannalta hyödyllisiä, joten otin myös ne mukaan litterointiin ja osaksi tutkimusta. On mahdollista, että opettajat pyrkivät observointijaksoni aikana käyttämään musiikkia tunneillaan normaalia enemmän, mutta oppilaiden innostunut osallistuminen antoi kuitenkin toiminnasta sellaisen kuvan, että lapset ovat tottuneet siihen, että musisointia saattaa tapahtua pitkin koulupäivää myös musiikintuntien ulkopuolella. Paulan koulupäivässä oli selkeät rutiinit, joihin musiikki liittyi vahvasti, ja tällainen toiminta tulee lapsille tutuksi pitkän harjoittelun ja jatkuvan toiston tuloksena. Lisäksi Veera ja Sini myönsivät, että käyttäisivät musiikkia mielellään opetuksessaan enemmänkin, mutta luokkatila tai aikaraamit eivät sitä aina mahdollista. Haastatteluissa nousi esiin myös opettajien vahva arvostus musiikkia kohtaan, ja toive siitä, että myös päättävillä tahoilla ymmärrettäisiin taito- ja taideaineiden arvo.

Tutkimukseni vahvasti näkökulmaani musiikin mahdollisuuksista toimia opetuksen tukena musiikintuntien ulkopuolellakin. Itse muistan edelleen alakoulussa laulettu aapislaulut ja kielten tunneilla opetellut lorut, joiden avulla opeteltiin kielioppisääntöjä. Tunnistan kuitenkin omien lähtökohtieni vaikutuksen ensinnäkin tutkimusaiheen valintaan sekä näkemykseni musiikin tärkeydestä. Olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin musiikin vaikutuksia myös oppilaiden näkökulmasta, ja selvittää kokevatko he musiikista olevan apua uusien asioiden oppimisessa. Aihetta voisi tutkia laajemmin vertailemalla pitkään työelämässä olleiden, ja juuri valmistuneiden opettajien suhtautumista musiikin hyödyntämiseen alkuopetuksessa. Kannustaako tämän päivän luokanopettajankoulutus tarpeeksi musiikin hyödyntämiseen matalalla kynnyksellä, vaikka musiikki ei tuntuisi omalta vahvuudelta? Esikoululaisten opiskelu on pääosin eheytettyä ja asioita lähestytään leikin kautta, joten yksi näkökulma voisi olla selvittää kuinka koululaisten päivä muuttuu siirtymävaiheessa esikoulusta alkuopetukseen. Mielenkiintoinen näkökulma olisi myös selvittää kuinka paljon koulukirjojen lisämateriaaleja, esimerkiksi Aapisen lauluja hyödynnetään koulumaailmassa. Kirjojen valmistukseen käytetään paljon resursseja, ja niiden toivoisi olevan mahdollisimman laajassa käytössä.

Kiinnostukseni musiikin hyödyntämiseen jo alkuopetuksesta lähtien kumpuaa omista koulumuistoistani, joilla on ollut suuri merkitys omaan oppimiseeni ja ammatinvalintaani. Musiikki on ollut lapsuudessani vahvasti läsnä myös kotonani, mutta taitavat pedagogit sekä

harrastus- että koulumaailmassa ovat kuitenkin olleet niitä henkilöitä, jotka ovat innostaneet minua jatkamaan musiikin saralla ja kiinnostumaan opettamisesta. Lasten kanssa musisoinnista innostuin kun päädyin tekemään työtä 3–6-vuotiaiden muskarikuorolaisten kanssa. Musiikinopettajan koulutuksessa varhaismusiikkikasvatukseen syvennytään melko vähän, enkä aluksi tiennyt mitä niin pienten lasten kanssa voi ylipäättään tehdä. Hämmästyin huomatessani kuinka monipuolisesti ja tavoitteellisesti jo muskarilaisten kanssa voi työskennellä, ja kuinka helposti he oppivat asioita leikkien ja laulaen. Aloin vähitellen hakeutua lyhyisiin viransijaisuuksiin yhä nuorempien kanssa, ja ihastuin alkuopetuksen maailmaan. Tutkimuksessani käytyt haastattelut olivat hedelmällisiä ja opettajien tunteja oli inspiroivaa seurata. Jokaisella oli omanlainen lähestymisensä musiikin hyödyntämiseen opetuksessaan, mutta kaikki pitivät musiikkia arvokkaana osana opetusta. Musiikin arvon toivoisi säilyvän myös tulevaisuuden koulussa, ja siksi toivon, että voin itse olla lapsille se opettaja, joka inspiroi kokeilemaan omia siipiään luovasti, omien taitojensa ja mielenkiinnon kohteidensa kautta.

LÄHTEET

- Ahola, A. & Nikulainen, J. (toim.) (2010). *Aika laulaa lapsen kanssa: Polkuja lastenmusiikin historiassa*. Helsinki: WSOY.
- Ahonen, K. (2004). *Johdatus musiikin oppimiseen*. Helsinki: Finn Lectura.
- Alastalo, M. & Åkerman, M. (2010). *Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä*. Teoksessa Ruusuvoori J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. 312–329.
- Burton, E. (2011). *Learning From Young Children: Research in Early Childhood Music*. Lanham, Md: R&L Education.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.
- Halinen, I., Hotulainen, R., Kauppinen, E., Nilivaara, P., Raami, A. & Vainikainen, M. (2017). *Ajattelun taidot ja oppiminen*. PS-Kustannus.
- Harris, M. (2009). *Music and the Young Mind: Enhancing Brain Development and Engaging Learning*. Lanham, Md: R&L Education.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Hongisto-Åberg, M, Lindeberg-Piiroinen, A, Mäkinen, L. (1994). *Musiikki varhaiskasvatuksessa – hip hoi, musisoi!-käsikirja*. Fazer Musiikki Oy, Espoo.
- Huotilainen, M. (2019). *Näin aivot oppivat*. PS-kustannus.
- Huotilainen, M. (2013). *Musiikin oppimisen erityisyys neurotieteen näkökulmasta*. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja : Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Opetushallitus. 97–110.
- Huhtinen-Hildén, L. (2013). *Herkät tuntosarvet musiikin opettamisessa*. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Opetushallitus. 159–174.
- Huhtinen-Hildén, L. (2012). *Kohti sensitiivistä musiikin opettamista: ammattitaidon ja opettajuuden rakentumisen polkuja*. Jyväskylä: Studies in Humanities 180. Väitöskirja.
- Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) (2013). *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Opetushallitus.
- Järvilehto, L. (2015). *Hauskan oppimisen vallankumous*. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Koistinen, M. (2003). *Tunne kehosi - vapauta äänesi: äänitimpurin käsikirja*. Helsinki: Sulasol.

- Korkeamäki, R-L. (2011). Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) *Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki, Unigrafia Oy – Yliopistopaino.
- Krokfors, M. (2017). *Laulaminen – helppoa kuin hengittäminen*. Teoksessa Lindeberg-Piironen, A., Ruokonen, I. (toim.) *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja*. [Helsinki]: Classicus. 143–178.
- Lindeberg, A-M. (2009). *Opiskelijan vokaalinen minäkuva*. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatusseura – FiSME ry. 233–244.
- Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) (2017). *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja*. [Helsinki]: Classicus.
- Linnavalli, T. (2019). *Effects of musical experience on children's language and brain development*. University of Helsinki. Studies in Cognitive Science 12. Väitöskirja.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS). (2014). Helsinki: Opetushallitus. Osoitteessa:
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Pihkanen, T. (2011a). *Lapset laulavat : tutkimus tavoitteellisesta laulunopetuksesta ja opas opetuksen tueksi*. Licensiaatintyö. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Pihkanen, T. (2011b). *Opas lasten laulamiseen*. Helsinki. Sulasol, Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry.
- Porander, K. (2013). *Musiikkiin tarvitaan koko keho*. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Viitasalo-Korolainen, E. & Saarikallio, S. *Musiikkipedagogin käsikirja: Vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus. 138–146.
- Rantala, T. (2006). *Oppimisen iloa etsimässä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ruokonen, I. (2011). *Musiikin monet kielet*. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) *Lapsi ja kieli: kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki, Unigrafia Oy – Yliopistopaino.
- Ruokonen, I. (2016). *Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka*. FINN LECTURA.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. (2010). *Litteroijan muistilista*. Teoksessa Ruusuvuori J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. 356–362.
- Sinkkonen, J. (2020). *Onnellinen lapsi*. Helsinki: WSOY.

- Suomi, H. (2019). *Pätevä musiikin opettamiseen? Luokanopettajaksi valmistuvan musiikillinen kompetenssi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden näkökulmasta*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Tereska, T. (2003). Peruskoulun luokanopettajiksi opiskelevien musiikillinen minäkäsitys ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Helsingin Yliopisto: Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 243. Väitöskirja.
- Tiainen, T., Välimäki, V. (2015). *Lukuja liikkuen, tavuja touhuten*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tolonen, T. (2010). *Nyt on meillä lysti leikki*. Teoksessa Ahola, A. & Nikulainen, J. (toim.) (2010). *Aika laulaa lapsen kanssa: Polkuja lastenmusiikin historiassa*. Helsinki: WSOY. 32–33.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen perustuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi*. Osoitteessa: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf (luettu 18.11.2020)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018.) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuovila, A. (2003). *"Mä soitan ihan omasta ilosta": Pitkittäinen tutkimus 7-13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta*. Studia Musica 18: Sibelius-Akatemia. Väitöskirja.
- Valtasaari, H. (2017). *Kestääkö ääni?: Laulunopetuksen vaikutus opettajaksi valmistuvien äänen laatuun ja ilmaisuun*. Jyväskylä Studies of Humanities 325. Väitöskirja.
- Vesioja, T. (2006). *Luokanopettaja musiikkikasvattajana*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 113. Väitöskirja.